

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
SOCIALINĖS POLITIKOS FAKULTETO
MEDIACIJOS KATEDRA

DONATAS VALEVIČIUS

CIVILINIO PROCESO IR TAIKINAMOJO
TARPININKAVIMO PROCEDŪROS CIVILINIUOSE
GINČUOSE SANTYKIS LIETUVOJE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė
Doc. Dr. Natalija Kaminskienė

Vilnius 2010

Turinys

ĮVADAS.....	3
1. CIVILINIO PROCESO IR TAIKINAMOJO TARPININKAVIMO TARPUSAVIO SANTYKIO MODELIAI.....	7
1.1. Neteisminio taikinamojo tarpininkavimo modelis.....	8
1.2. Nukreipiamasis modelis.....	10
1.3. Teisminio taikinamojo tarpininkavimo modelis.....	12
2. CIVILINIO PROCESO IR TAIKINAMOJO TARPININKAVIMO PAGRINDINIŲ PRINCIPŲ PALYGINIMAS ...	16
2.1. Principų samprata ir reikšmė.....	16
2.2. Civilinio proceso principai.....	20
2.2.1. Teisės į teisminę gynybą principas.....	20
2.2.2. Teisingumą vykdo tik teismas.....	22
2.2.3. Bendradarbiavimo principas.....	23
2.2.4. Viešumo principas.....	24
2.2.5. Rungimosi principas.....	25
2.2.6. Dispozityvumo principas.....	26
2.2.7. Lygiateisiškumo principas.....	26
2.3. Taikinamojo tarpininkavimo principai.....	28
2.3.1. Savanoriškumas.....	28
2.3.2. Nešališkumas ir neutralumas.....	29
2.3.3. Sąžiningumas - bendradarbiavimas.....	30
2.3.4. Konfidencialumas.....	31
2.4. Civilinio proceso ir taikinamojo tarpininkavimo principų apibendrinimas.....	33
3. GINČO POBŪDŽIO IR TINKAMIAUSIO JO SPRENDIMO BŪDO SANTYKIS	37
3.1. Šeimos (skyrybų) ginčai.....	38
3.2. Verslo ginčai.....	39
3.3. Darbo ginčai.....	40
3.4. Daugiašaliai ginčai.....	41
IŠVADOS	45
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	46
SANTRAUKA	51
SUMMARY	52

ĮVADAS

Temos aktualumas ir naujumas. Konfliktai nuo neatmenamų laikų yra neatsiejama visuomenės gyvenimo dalis. Daugumą ginčų be didelių problemų sugeba išspręsti jame dalyvaujančios šalys, tačiau yra ir tokių, kurių, be trečiųjų šalių pagalbos, konflikto dalyviai išspręsti nėra pajėgūs. Valstybė yra sukūrusi įstatyminę bazę ir teismų sistemą, kuri ir atlieka, trečiosios šalies, padedančios konflikto dalyviams išspręsti nesutarimą, vaidmenį. Civilinis procesas šiuo metu yra labiausiai Lietuvoje paplitęs teisinių ginčų sprendimų būdas, tačiau yra alternatyvių civiliniam procesui ginčų sprendimo būdų, kurie padėtų atkurti ne tik teisinę, bet ir socialinę taiką. Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau – JAV) Aukščiausiojo Teismo pirmininkas Warren E. Burger apie teisminį bylinėjimąsi yra pasakęs: „Tradicinis bylinėjimasis yra klaida, kuri privalo būti ištaisyta. Kai kuriems ginčams teismo procesas visada bus vienintelis būdas, tačiau daugumai reikalavimų bylos nagrinėjimas rungimosi principu laikui bėgant turi pasitraukti kaip ir senovės kovos su kraujo praliejimu. Mūsų sistema civilizuotiems žmonėms yra per brangi, pernelyg sudėtinga, per daug destruktivi ir neefektyvi.“¹

Santykis tarp civilinio proceso bei alternatyvaus civilinių ginčų sprendimo būdo – taikinamojo tarpininkavimo civiliniuose ginčiuose Lietuvoje nėra aiškus. Pastaroji mūsų šalyje, galima sakyti, dar tik žengia pirmuosius žingsnius, tačiau jau yra Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas², kuris šiai teismo alternatyvai suteikia tam tikrą teisinį pagrindą.

Anot N. Kaminskienės civilinis procesas yra brangus, formalus, ilgas ir sudėtingas. Be to, teismams kasmet tenka vis didesnis darbo krūvis. Todėl, siekiant išspręsti šias problemas, buvo ieškoma alternatyvų įprastam bylinėjimuisi, kuris nukeltų civilinio ginčo sprendimą už teismo ribų³. Žinoma, nereikia pamiršti, kad ir pačiame Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse⁴ (toliau – LR CPK) yra numatytas supaprastinto civilinio proceso institutas. Jis, galima sakyti, yra tam tikra bendrosios bylų nagrinėjimo tvarkos alternatyva ir civilinės apyvartos dalyviams turėtų sudaryti galimybę apginti savo pažeistas teises greičiau ir paprasčiau, tuo pačiu sumažinti teismų darbo krūvį⁵. Tačiau tame pačiame kodekse, 231 straipsnyje, yra numatyta, kad teismas privalo

---

¹ Roberts M. Why mediation works (2000). [žiūrėta 2010 m. gruodžio 2 d.] Prieiga per internetą <<http://www.mediate.com/articles/roberts.cfm>> .

² Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas // Žin., 2008, Nr. 87-3462.

³ Kaminskienė N. Alternatyvus civilinių ginčų sprendimas. Disertacija, Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, 2009. p. 5.

⁴ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // žin., 2002, Nr. 36-1340.

⁵ Norkus R. Supaprastintas civilinis procesas. Vilnius: Justitia, 2007.

pasirengimo bylos nagrinėjimui stadijoje vykdyti taikinimo procedūrą. Būtent šis straipsnis ir sudarė galimybę plėtoti teisėjų mąstymui apie taikų ginčų išsprendimą, paskatino konflikto šalis ginčą spręsti taikiu keliu⁶. Toliau plėtojant taikaus ginčų sprendimo įgyvendinimą 2005 metais buvo pradėtas „Bandomasis teisminės mediacijos projektas“, o galiausiai 2008 metais buvo priimtas Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas. Šie veiksniai lemia, kad taikinamasis tarpininkavimas tampa vis populiariesnis ir jau šiek tiek taikomas ir Lietuvoje. Tačiau kyla klausimas kaip civilinis procesas ir taikinamasis tarpininkavimas sąveikauja tarpusavyje.

Iširtumas. Mokslinių darbų apie taikinamojo tarpininkavimo ir civilinio proceso santykį Lietuvoje praktiškai nėra. Tačiau yra nemažai darbų taikinamojo tarpininkavimo tema ir labai daug darbų įvairiais civilinio proceso aspektais. Taikinamąjį tarpininkavimą savo disertacijoje pakankamai išsamiai nagrinėja N. Kaminskienė (2009). Jos darbe yra daug naudingos informacijos apie taikinamojo tarpininkavimo ištakas, raidą, teisinį reglamentavimą, būklę Lietuvoje. J. Sondaitės⁷, T. Milašiaus⁸ bei R. Simaičio⁹ straipsniuose yra nemažai informacijos apie įvairius taikinamojo tarpininkavimo aspektus. A. Goodman ir A. Hammerton knygoje „Mediation advocacy“¹⁰ detaliai nagrinėja patį taikinamojo tarpininkavimo procesą, jo etapus, probleminius tarpininkavimo klausimus. Amerikos arbitražo asociacijos knygoje „Handbook on mediation“¹¹ aptariamas tarpininko vaidmuo taikinamojo tarpininkavimo procedūroje, advokatai ir taikinamasis tarpininkavimas, taikinamasis tarpininkavimas specifiniams ginčams ir taikinamasis tarpininkavimas bei teisės sistema. D. Spencer ir M. Bogan savo knygoje „Mediation law and practice“¹² aprašo taikinamojo tarpininkavimo teoriją bei filosofiją, specifinius taikinamojo tarpininkavimo tipus, etiką, taip pat taikinamojo tarpininkavimo praktiką Australijoje. Civilinį procesą itin nuodugniai savo vadovėliuose „Civilinio proceso teisė“ I¹³ ir II¹⁴ tomuose nagrinėja E. Laužikas, V. Mikelėnas ir V. Nekrošius. Supaprastintą civilinį procesą savo monografijoje aptaria R. Norkus. Apie teismo sprendimą kaip teisingumo aktą savo disertacijoje rašo G. Baublys (2001)¹⁵

Problematika. Civilinis procesas ir taikinamasis tarpininkavimas, nors atlieka iš esmės panašią funkciją – turi tikslą išspręsti tarp šalių kilusį konfliktą, tačiau turi visiškai skirtingo

---

⁶ Kaminskienė N. Alternatyvus ... p. 7.

⁷ Sondaitė J. Mediacijos stilių lyginamoji analizė // Socialinis darbas, 2004, 3 (2), p. 114-118.

⁸ Milašius T. Mediacija kaip alternatyvus ginčų sprendimo būdas // Teisė, 2007, Nr. 63.

⁹ Simaitis R. Mediacijos privačiuose ginčiuose teisinio reguliavimo tendencijos Lietuvoje // Justitia, 2007, Nr. 2 (64)

¹⁰ Goodman A., Hammerton A. Mediation Advocacy. Lightning source UK Ltd., 2006.

¹¹ American arbitration association. Handbook on mediation. JurisNet, 2006.

¹² Spencer D., Brogan M. Mediation law and practice. Cambridge University Press, 2006.

¹³ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė I tomas. Vilnius: Justitia, 2003.

¹⁴ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė II tomas. Vilnius: Justitia, 2005.

¹⁵ Baublys G. Teismo sprendimas kaip teisingumo aktas. Disertacija, Vilnius, 2001.

lygio įstatyminį pagrindą. Civiliniam procesui reglamentuoti yra skirtas kodeksas, kai tuo tarpu taikinamąjį tarpininkavimą reglamentuoja tik vienas, palyginus su CPK, nedidelės apimties įstatymas. Šių dviejų alternatyvių ginčų sprendimo būdų funkcija nors ir yra panaši, tačiau visa metodika ir siekiamas rezultatas yra skirtingi. Bylinėjimasis yra griežtai reglamentuotas, įspraudžiantis ginčo šalis į tam tikrus rėmus, kuriuose jie, lyginant su taikinamuoju tarpininkavimu, turi mažai laisvės veikti ir įtakoti savo ginčo išsprendimą, nes tuo užsiimti yra teismo pareiga. Civiliniame procese yra žiūrima tik į teisinę ginčo pusę, ginčas dažniausiai išsprendžiamas taip, kad viena šalis laimi, o kita pralaimi. Civilinis procesas yra lėtas, brangus ir dažnai neigiamai paveikiantis ginčo šalių santykius. Priešingai tam, taikinamajame tarpininkavime – šalys turi pilną laisvę valdyti ginčo sprendimą. Tai reiškia, kad jos pačios gali tartis ir siekti tokio ginčo išsprendimo, kuris ne tik bus jom abiem priimtinesnis nei teismo nustatytas, bet ir tikėtina padės išsaugoti gerus santykius. Be to, šis ginčo sprendimo būdas yra santykinai greitas bei pigus¹⁶. Lietuvoje jau daugiau nei metai laiko galioja LR civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas, be to tam tikruose teismuose vyksta jau antrasis teisminės mediacijos projekto etapas. Tačiau praktikoje taikinamasis tarpininkavimas taikomas itin retai, dėl to kyla klausimas, kodėl taikinamasis tarpininkavimas, daugelio autorių pripažįstamas pranašesniu už civilinį procesą ginčų sprendimo būdu¹⁷, yra taip mažai taikomas praktikoje, kas lemia jo antraeilį vaidmenį civilinių ginčų sprendimo sistemos praktikoje?

Problema. Nėra aišku kodėl Lietuvoje taikinamasis tarpininkavimas, nepaisant savo pranašumų, lyginant su civiliniu procesu, yra mažai populiarus civilinių ginčų sprendimo būdas retai taikomas praktikoje.

Darbo objektas. Civilinio proceso ir taikinamojo tarpininkavimo santykis Lietuvoje.

Darbo tikslas. Nustatyti civilinio proceso ir taikinamojo tarpininkavimo santykį Lietuvoje.

Uždaviniai:

1. Išnagrinėti civilinio proceso bei taikinamojo tarpininkavimo tarpusavio santykio modelius.
2. Palyginti civilinio proceso ir taikinamojo tarpininkavimo principus.
3. Išsiaiškinti kokio pobūdžio ginčams, kuris sprendimo būdas labiau tinka.

Hipotezė. Konkurencinis civilinio proceso ir taikinamojo tarpininkavimo santykis reiškia, kad konkretaus ginčo pobūdis lemia, kuris sprendimo būdas yra efektyvesnis, dėl to tinkamas sprendimo būdo pasirinkimas daro įtaką jo baigčiai.

---

¹⁶ Goodman A., Hammerton A. Mediation ...

¹⁷ Pz. Goodman A., Hammerton A. Mediation ..., 2006. Taip pat Kaminskienė N. Alternatyvus ...

Metodai. Lietuvos Respublikos teisės aktų analizė, užsienio teisės aktų analizė, Lietuvos bei užsienio autorių mokslinės literatūros analizė civilinio, Lietuvoje vykstančių mediacijos projektų analizė, vertinimas ir palyginimas.

1. CIVILINIO PROCESO IR TAIKINAMOJO TARPININKAVIMO TARPUSAVIO SANTYKIO MODELIAI

Visose teisinėse valstybėse civilinis procesas yra pagrindinis civilinių ginčų sprendimo būdas, tačiau greta jo egzistuoja ir alternatyvūs civilinių ginčų sprendimo būdai, tokie kaip arbitražas, mediacija, derybos, trečiųjų teismas ir pan. Kadangi šio darbo tikslas yra nustatyti civilinio proceso ir taikinamojo tarpininkavimo santykį Lietuvoje, būtent šių dvejų civilinių ginčų sprendimo alternatyvų santykių modeliai šioje dalyje ir bus nagrinėjami. Dažnai kyla neaiškumų kas yra taikinamasis tarpininkavimas. Kai kurie autoriai griežtai laikosi klasikinio taikinamojo tarpininkavimo supratimo ir ja laiko tik visus pagrindinius jos požymius, tokius kaip savanoriškumas, proceso neformalumas, konfidencialumas, sąžiningumas, nešališkumas ir neutralumas, atitinkančias procedūras, todėl verta pateikti keletą šio termino apibrėžimų.

Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 2 str. 3 dalyje pateiktas civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo apibrėžimas – civilinių ginčų sprendimo procedūra, kurios metu vienas ar keli civilinių ginčų taikinimo tarpininkai (mediatoriai) padeda civilinio ginčo šalims taikiai spręsti ginčą. Gan panašų taikinamojo tarpininkavimo apibrėžimą pateikia Europos Parlamentas ir Taryba savo direktyvoje 2008/52/EB dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų, kurios 3 str. (a) punktas nustato, kad „mediacija – tai struktūrinis procesas, neatsižvelgiant į tai, kaip jis pavadintas ar nurodytas, kai dvi ar daugiau ginčo šalių savanoriškai stengiasi pačios susitarti dėl jų ginčo sprendimo padedant mediatoriui. Šis procesas gali būti inicijuojamas šalių arba pasiūlytas ar nurodytas pradėti teismo, arba numatytas pagal valstybės narės teisę“.¹⁸ Be šių egzistuoja dar ir daugybė kitų taikinamojo tarpininkavimo apibrėžimų, bet juos išsamiai nagrinėti nėra šio darbo tikslas.

Teisinių bendruomenėje yra nesutarimų dėl terminų taikinamasis tarpininkavimas ir mediacija vartojimo. Vieni autoriai teigia, kad labiau tinkamas yra taikinamojo tarpininkavimo terminas, taip pat yra oficialių rekomendacijų taikyti būtent šį terminą¹⁹. Žinoma, yra ir tokių autorių, kurie teigia, kad tikrąją procedūros esmę atskleidžia tik kalbininkų kritikuojamas mediacijos terminas. Būtent šis terminas buvo panaudotas Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2008/52/EB dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų. Šiame darbe, atsižvelgiant į kalbininkų rekomendacijas, bei daugelio autorių nuomonę, bus vartojamas taikinamojo tarpininkavimo terminas.

¹⁸ Europos Parlamento ir tarybos direktyva 2008/52/EB 2008 m. gegužės 21d. dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų.

¹⁹ Pvz. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetas. Pagrindinio komiteto išvada dėl mediacijos įstatymo projekto // žin., 2008, Nr. XP-2809(2). Mykolo Romerio Universiteto Teisės Fakulteto Civilinio Proceso Katedros 2008 04 16 d. pasiūlyme, Valstybinės lietuvių kalbos komisijos pasiūlymas Nr. S1-38(4.15).

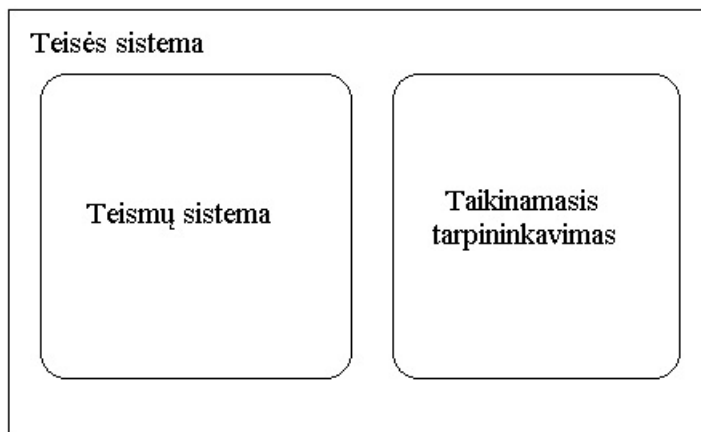
Civilinis procesas turi galias tradicijas ir daugelio autorių yra apibrėžiamas panašiai, didelių nesusipratimų dėl pačios sąvokos naudojimo nekelia. Kaip pavyzdį, galima pateikti E. Laužiko, V. Mikelėno ir V. Nekrošiaus siūlomą civilinio proceso apibrėžimą – civilinio proceso sąvoka apibrėžiama kaip tam tikra teismo, civilinės bylos (ginčo) šalių, kitų byloje dalyvaujančių asmenų ir proceso dalyvių procesinių veikslių visuma konkrečiam tikslui pasiekti – ginčui dėl teisės išspręsti.²⁰

Kaip jau minėta anksčiau šiame skyriuje, civilinis procesas yra pagrindinis, labiausiai tiek pasaulyje, tiek Lietuvoje paplitęs, tačiau ne vienintelis civilinių ginčų sprendimo būdas. Žvelgiant į tai, koks taikinamojo tarpininkavimo vaidmuo civilinių ginčų sprendimo sistemoje, lyginant su civiliniu procesu, kokios jo taikymo galimybės, kaip galima taikinamąjį tarpininkavimą pradėti, kas jį vykdo ir pan., remiantis E. Ficks²¹, galima išskirti tris modelius:

1.1. Neteisminio taikinamojo tarpininkavimo modelis.

Šiame modelyje taikinamasis tarpininkavimas yra suprantamas kaip savarankiška teisės sistemos dalis alternatyvi teismui. Tokį modelį vizualiai tinka pavaizduoti paveikslas nr. 1.

Paveikslas nr. 1

Šiame modelyje ginčo šalys yra laisvos pasirinkti kaip jos spręs savo ginčą. Joms yra atviras kelias kreiptis į taikinamąjį tarpininkavimą netgi neesant jokio ginčo. Pvz. verslo partneriai, sudarydami sutartį, joje gali įtraukti punktą nurodantį iš sutarties galimai kilsiančio ginčo sprendimui taikyti taikinamąjį tarpininkavimą. Taip pat ginčo šalys turi pilną teisę taikyti taikinamąjį tarpininkavimą ir tuo atveju, jeigu jau yra pradėtas teismo procesas.

²⁰ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė I tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 27.

²¹ Ficks E., Models of general court-connected conciliation and mediation for commercial disputes in Sweden Australia and Japan, Zeitschrift für Japanisches Recht/Journal of Japanese Law, no. 25/2008, p.148, [žiūrėta 2010 07 23], prieiga per internetą: http://sydney.edu.au/law/anjel/documents/ZJapanR/ZJapanR25/ZJapanR25_09_Ficks.pdf

Šis modelis yra artimas klasikinei taikinamojo tarpininkavimo sampratai, kadangi čia šalys gali pačios visiškai įtakoti savo ginčo sprendimą, pradedant nuo jau minėtos galimybės pasirinkti ginčą spręsti taikinamojo tarpininkavimo būdu, tęsiant tarpininko laisvu pasirinkimu, kai tuo tarpu teismo taikinamojo tarpininkavimo atveju, tarpininkas dažnai yra paskiriamas bylą nagrinėjančio teisėjo, ar yra pasirenkamas iš tam tikrų tarpininkų sąrašų. Pvz. Lietuvoje, remiantis teisminės mediacijos taisyklių 8 str. mediatoriumi skiriamas teisėjas, teisėjo padėjėjas ar kitas asmuo, kurie yra įtraukti į teismo mediatorių sąrašą.²² Pastebėtina, kad nacionalinės teismų administracijos sudarytame teismo mediatorių sąrašė didžiąją dalį tarpininkų sudaro būtent teisėjai, keletas vaiko teisių apsaugos specialistų ir tik vienas teisininkas prie veiklos prisijungęs savanoriškais pagrindais bei vienas akademinės bendruomenės atstovas.²³ Tokia sąrašo sudėtis perša išvadą, kad teisminis taikinamasis tarpininkavimas daugeliu atvejų yra vykdomas teismo darbuotojų, kurie Lietuvoje turi didelę teisinio darbo patirtį, tačiau neturi tarpininko patirties. Tai leidžia daryti prielaidą, kad teisminis taikinamasis tarpininkavimas Lietuvoje yra silpnas ir galbūt netgi panašus į įprastą civilinį procesą.

Kaip jau minėta, šio modelio taikinamąjį tarpininkavimą galima laikyti alternatyva teisminiam procesui, tačiau taikinamojo tarpininkavimo buvimo alternatyva civiliniam procesui nereikėtų suprasti kaip absoliutaus – panaikinančio šalims galimybę kreiptis į teismą, kaip pvz. arbitražo atveju. Priešingai – kai kuriose šalyse pvz. Prancūzijoje bandymas naudoti taikinamąjį tarpininkavimą gali būti netgi privalomas prieš įgyjant teisę kreiptis į teismą.²⁴ Žvelgiant šiuo aspektu į Lietuvos teisės aktus verta pastebėti, kad pagal šiuo metu galiojančio Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 231 str. 1 d. teismas, parengiamojo teismo posėdžio metu nustatęs ginčo esmę, pasiūlo šalims abipusių nuolaidų būdu pasiekti priimtina abiem šalims susitarimą ir sudaryti taikos sutartį. Teismas imasi priemonių šalims sutaikyti. Kadangi nėra apibrėžtos priemonės, kurių teismas turi ar gali imtis siekdamas sutaikyti ginčo šalis galima daryti prielaidą, kad taikinamojo tarpininkavimo paskyrimo, prieš pagrindinį teismo posėdį, galimybė nėra atmestina ir Lietuvoje. Aplinkybė, kad tam tikrais atvejais ginčo šalys įstatymu yra įpareigosos pabandyti savo konfliktą išspręsti taikinamojo tarpininkavimo būdu prieš gaudamos teisę kreiptis į teismą, kartais taikinamąjį tarpininkavimą padaro tarsi ikiteismine procedūra. Tačiau teismas daugeliu atvejų visiškai neturi įtakos taikinamojo tarpininkavimo procedūrai, todėl grėsmės taikinamojo tarpininkavimo nepriklausomumui dėl šios priežasties praktiškai nėra.

---

²² Teisminės mediacijos taisyklės, I skyrius 3, 4, 5 dalys. Patvirtinta Teismų tarybos 2005 m. gegužės 20 d. nutarimu Nr. 13P- 348 (2007 m. sausio 26 d. Teisėjų tarybos nutarimo Nr. 13 P-15 redakcija).

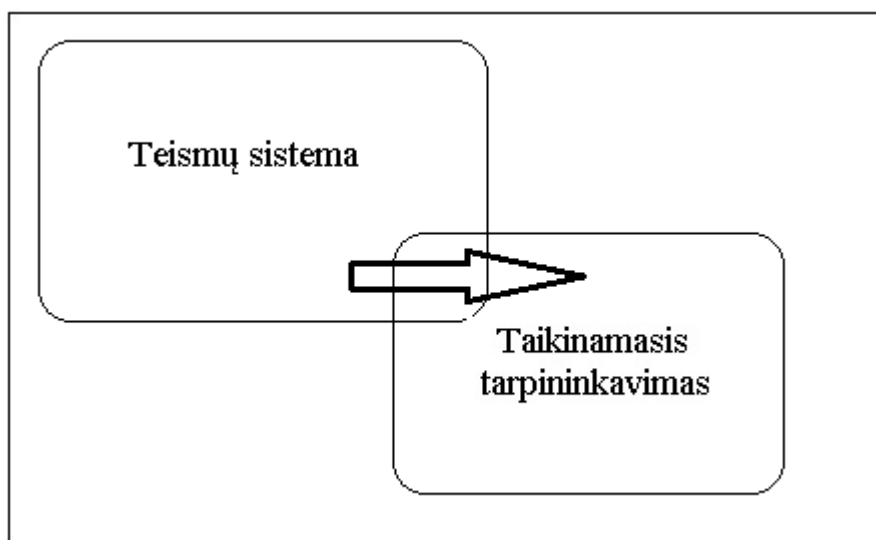
²³ Teismo mediatorių sąrašas [Žiūrėta 2010 m. birželio 30 d.], prieiga per Internetą: http://www.teismai.lt/dokumentai/bendroji_informacija/teismo_mediatoriu_saragas.doc.

²⁴ Zuckerman A. A. S. Civil justice in crisis, Oxford: Oxford university press, 1999, p. 319

1.2. Nukreipiamasis modelis.

Šiame modelyje teismas, į kurį kreipiasi ginčo šalys, nukreipia jas į taikinamojo tarpininkavimo procedūrą. Anot E. Ficks, nukreipimas dažniausiai vykdomas prieš pasiruošimui jį spręsti teisme nueinant per toli, tačiau jau išsiaiškinus šalių pozicijas. Teismas taikinamajam tarpininkavimui gali nukreipti visą ginčą arba tam tikras jo dalis. Nukreipimas neturėtų būti vykdomas jei abi šalys tam prieštarauja, tačiau kai kur teismai turi teisę paskirti net ir tokį tarpininką, kuriam nepritaria abi ginčo šalys. Nėra specifinių schemų, kuriomis remiantis būtų skiriami tarpininkai, jokių apribojimų taikinamojo tarpininkavimo vietai. Su procedūra susijusios išlaidos, tokios, kaip patalpų nuoma, tarpininko atlyginimas ir pan., yra šalių rūpestis. Palyginimui – teisme reikia mokėti tik žyminį mokestį, o teisėjo atlyginimas ir patalpų nuoma ginčo šalims nieko nekainuoja. Taikinamojo tarpininkavimo nesėkmės atveju – byla gražinama atgal į teismą.²⁵ Šį modelį iliustruoja paveikslas nr. 2

Paveikslas nr. 2

Skirtingose šalyse skiriasi nukreipimo į taikinamąjį tarpininkavimą momentas ir teismo instancijos galinčios nukreipti ginčą į taikinamąjį tarpininkavimą. Pvz. Švedijoje į ginčą į taikinamąjį tarpininkavimą teismas gali nukreipti tik pasiruošimo stadijoje ir tik tai pirmos instancijos teisme. Tuo tarpu Australijoje nukreipimas į taikinamąjį tarpininkavimą galimas prieš teismo procesą ar ankstyvoje stadijoje, be to, visose instancijose.²⁶ Apmokėjimo už taikinamojo tarpininkavimo procedūrą būdai irgi skiriasi įvairiose šalyse. Pvz. Australijos naujojo pietinio Velso valstijoje į taikinamąjį tarpininkavimą ginčo šalis gali nukreipti bylą nagrinėjantis teisėjas ir paskirti

²⁵ Ficks E., Models of ... p.135, [žiūrėta 2010 08 03], prieiga per internetą: http://sydney.edu.au/law/anjel/documents/ZJapanR/ZJapanR25/ZJapanR25_09_Ficks.pdf

²⁶ Ten pat p. 149

konkretų tarpininką iš teismo patvirtinto sąrašo arba šalys gali pačios pasirinkti norimą tarpininką. Pirmuoju atveju taikinamojo tarpininkavimo procedūra vyksta teismo patalpose ir yra nemokama. Antruoju atveju – šalys pačios turi sumokėti už tarpininko darbą, patalpų nuomą ir pan.²⁷ Nors daugeliu atvejų nukreiptos į taikinamąjį tarpininkavimą ginčo šalys gali lengvai iš šios procedūros pasitraukti arba iš viso nesutikti joje dalyvauti, tačiau kai kur pvz. JAV New York miesto Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyrius Manhetene 1995 m. įsteigė alternatyvių ginčų sprendimų programą civilinėms byloms, kuria remdamasis teismas gali nukreipti ginčo šalis į taikinamąjį tarpininkavimą. Šalys privalo dalyvauti taikinamojo tarpininkavimo sesijoje kartu su savo advokatais ir tik tos šalys, kurios sugeba įrodyti rimtą prielaidą ir gauna leidimą iš tarpininko gali nedalyvauti. Nuo šios programos pradžios buvo pasiektas 59% ginčų išsprendimas naudojantis taikinamuoju tarpininkavimu.²⁸ Šie skirtingi civilinio proceso nukreipimo į taikinamąjį tarpininkavimą reikalavimai ir sąlygos įrodo, kad nėra vienos tobulos schemos kaip pats nukreipimo procesas turėtų vykti. Skirtingose teisės sistemose ir visuomenėse tikslinga tirti kokių būdu reikia atlikti šį nukreipimą į taikinamąjį tarpininkavimą ir jį įtraukti į teisės sistemą. Lietuvoje remiantis civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 3str. trečiame punkte sakoma, kad civilinę bylą nagrinėjantis teismas gali pasiūlyti ginčo šalims bandyti ginčą spręsti taikinamojo tarpininkavimo būdu. Jei ginčo šalys su tokiu pasiūlymu sutinka, teismas atideda bylos nagrinėjimą.

Lyginant Lietuvos ir JAV pavyzdžius galima pastebėti, kad šiuose pavyzdžiuose labai skiriasi taikinamojo tarpininkavimo savanoriškumo principo taikymo ribos. Savanoriškumo principas reiškia, kad šalis yra laisva savo pasirinkti visų pirma ar dalyvauti taikinamajame tarpininkavime, kada jį baigti, kaip siekti ginčo išsprendimo, kas bus tarpininkas, kur taikinamasis tarpininkavimas vyks... Kadangi JAV teismas įpareigoja šalis pabandyti taikyti taikinamąjį tarpininkavimą ir suteikia labai ribotas galimybes iš šios procedūros pasitraukti – akivaizdu, kad čia savanoriškumo principas taikinamajame tarpininkavime yra ribojamas. Lietuva šioje vietoje savanoriškumo neriboja, nes palieka teisę šalims nesutikti dalyvauti taikinamajame tarpininkavime, taip pat nėra jokių ribojimų bet kada iš jos pasitraukti nenurodžius jokių priežasčių. Tai reiškia, kad šalys nors ir nukreiptos į taikinamąjį tarpininkavimą, jau pirmajame taikinamojo tarpininkavimo susitikime gali atsisakyti tęsti šią procedūrą ir grįžti nagrinėti ginčą teismo keliu. Reikia pastebėti, kad Lietuvoje turi būti imamas priemonių efektyviam taikinamojo tarpininkavimo užtikrinimui ir ankstyvo pasitraukimo iš jo sumažinimui, antraip teismo nukreipimas į taikinamąjį tarpininkavimą gali tapti tik formalumu, kuris ne tik nepasiekia tikslo, o netgi gali užvilinti patį civilinio ginčo išsprendimo procesą.

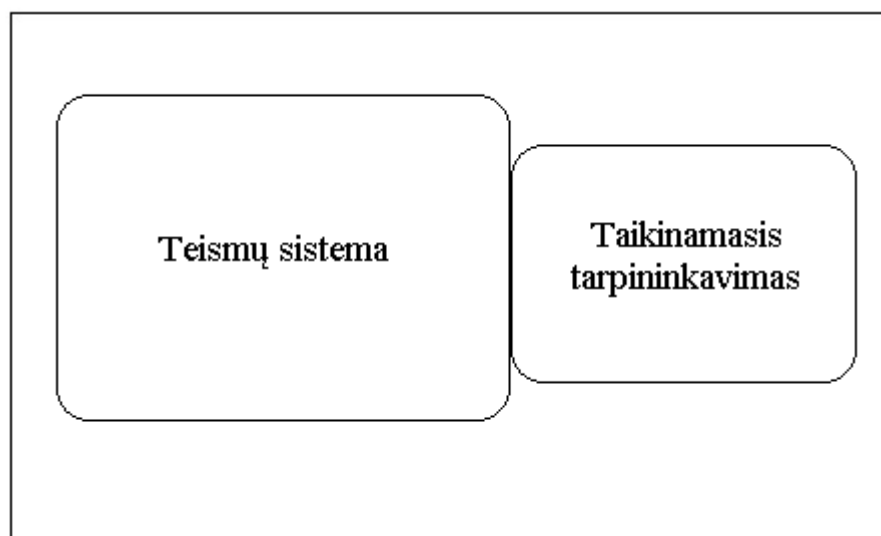
²⁷ Ten pat p. 138

²⁸ American arbitration association. Handbook on mediation. JurisNet, 2006, p. 420

1.3. Teisminio taikinamojo tarpininkavimo modelis.

Šiame modelyje tarp šalių esantį ginčą nukreipti į teisminį taikinamąjį tarpininkavimą ar pasiūlyti šalims vietoj įprasto teismo proceso taikyti būtent jį gali bylą vedantis teisėjas. Tačiau ginčas nėra nukreipiamas į nuo teismo nepriklausomą taikinamąjį tarpininkavimą kaip prieš tai aprašytame modelyje, o į teisminį taikinamąjį tarpininkavimą kuris yra vykdomas tik teismo pareigūnų ir tik teismo patalpose. Paprastai žvelgiant gali pasirodyti, jog šiame modelyje taikinamasis tarpininkavimas egzistuoja teismo sistemos viduje. Tačiau šiame modelyje taikinamasis tarpininkavimas yra kažkas tarp sutaikinimo kurį vykdo bylą nagrinėjantis teisėjas ir nukreipiamojo taikinamojo tarpininkavimo modelio, kuriame iš teismo ginčas keliauja į nepriklausomą taikinamojo tarpininkavimo įstaigą. Teisminį taikinamąjį tarpininkavimą lyginant su tam tikrais sutaikinimo teisme modeliais, teismo taikinamojo tarpininkavimo modelis gali pasirodyti panašus į supaprastintos teisenos civilinį procesą, tačiau yra labiau neformalus, nei atliekamas bylą nagrinėjančio teisėjo. Tuo pačiu metu šis modelis turi daug artimesnį ryšį su teismu, nei nukreipimo į taikinamąjį tarpininkavimą modelio atveju, todėl bendradarbiavimas su teismu vyksta daug sėkmingiau. Šis artimas taikinamojo tarpininkavimo ryšys ir bendradarbiavimas su teismu kelia sunkumų užtikrinant konfidencialumą. Tačiau kita vertus, laikantis įprastų faktų rinkimo civiliniame procese taisyklių, neliktų konfidencialumo įrodytiems faktams poreikio ir jie galėtų būti tiesiogiai perduoti formaliam teismo procesui jei šalys nutartų tęsti ginčo sprendimą tokiu būdu. Šį modelį iliustruoja paveikslas nr. 3

Paveikslas nr. 3

Žvelgiant į Lietuvą ir jos atliktus žingsnius diegiant taikinamąjį tarpininkavimą šalyje reikia pasidžiaugti, kad jau yra startavęs bandomasis teisminės mediacijos projektas, turime

taikinamąjį tarpininkavimą reguliuojantį įstatymą. Tiesa taikinamasis tarpininkavimas yra pradėtas diegti visai neseniai ir praktikoje dar nėra įsitvirtinęs, tačiau jau galima apžvelgti pirmuosius Lietuvos žingsnius taikinamojo tarpininkavimo link ir bandyti nustatyti kuris taikinamojo tarpininkavimo ir civilinio proceso santykių modelis yra vyraujantis.

Lietuvoje 2005 m. gegužės 20 d. teismų tarybos nutarimu Nr. 13P- 348 patvirtintas bandomasis teisminės mediacijos projektas įtvirtina būtent teismo taikinamojo tarpininkavimo modelį. Nacionalinė teismų administracija teisminę mediaciją apibrėžia kaip: ginčų sureguliuavimo procedūrą, kurios paskirtis – padėti šalims civilinėse bylose išspręsti ginčą taikiai tarpininkaujant vienam ar keliems mediatoriams (tarpininkams). Teisminę mediaciją vykdo mediatoriai – specialiai apmokyti teisėjai, teisėjų padėjėjai arba kiti atitinkamą kvalifikaciją turintys asmenys, kurie yra įtraukti į Teisėjų tarybos sudarytos darbo grupės patvirtintą Teismo mediatorių sąrašą. Teisminė mediacija civilinėse bylose vykdoma tuose teismuose, kurie dalyvauja teisminės mediacijos projekte.²⁹ Teisminės mediacijos taisyklių nuostatos teigia, kad Lietuvoje teisminė mediacija yra nemokama, vyksta teismo patalpose, teismo mediatoriai laikosi Europos mediatorių elgesio kodekso nuostatų. Remiantis tomis pačiomis taisyklėmis, Lietuvoje ginčo perdavimą teisminei mediacijai gali inicijuoti bylą nagrinėjantis teisėjas ar bet kuris kitas byloje dalyvaujantis asmuo. Iš aukščiau pateiktų nuostatų matosi, kad Lietuvoje teisminė taikinamasis tarpininkavimas galimas tik tais atvejais, kai civilinis procesas jau prasidėjęs, nėra numatyta galimybės šalims susitarti dėl teismo taikinamojo tarpininkavimo dar iki kylant ginčui. Nors teismo tarpininkai ir yra apmokyti taikinamojo tarpininkavimo, elgdamiesi vadovaujasi Europos mediatorių elgesio kodeksu, tačiau šis lietuviškas teismo taikinamojo tarpininkavimo modelis veikia išimtinai teismo aplinkoje, dažniausiai tarpininku tampa teisėjas, kuris paprastai turi didelę darbo teisėju patirtį ir sąlyginai mažos apimties taikinamojo tarpininkavimo apmokymus, jokios taikinamojo tarpininkavimo patirties, todėl peršasi išvada, kad teisminis taikinamojo tarpininkavimo Lietuvoje yra itin artimas įprastam teismo procesui. Be to, Lietuvoje bylą išnagrinėjus teismo taikinamojo tarpininkavimo tvarka ir pasiekus taikaus susitarimo, tarp šalių sudarytą taikos sutartį tvirtina bylą nagrinėjantis teisėjas. Panašus teismo taikinamojo tarpininkavimo modelis taikomas tokiose šalyse kaip JAV, Kanada, Vokietija, Slovėnija, Anglija, taip pat Skandinavijoje bei kitose šalyse.³⁰ Tiesa, žinant, kad šiuolaikinis taikinamasis tarpininkavimas, toks kaip mes jį suprantame dabar yra kilęs JAV, labai gerai išplėtotas Kanadoje, sunku būtų teigti, kad Lietuviškasis modelis yra labai artimas šių valstybių taikomiems taikinamojo tarpininkavimo modeliams, manytina, kad yra tik bendri

---

²⁹ Nacionalinė teismų administracija. [Žiūrėta 2010 m. birželio 29 d.], prieiga per Internetą: <http://www.teismai.lt/lt/mediacija/visuomenei/>.

³⁰ Simaitis R. Pranešimas: Teisminė mediacija: Kas tai? 2006.

pagrindiniai principai, toki kaip taikinamojo tarpininkavimo pradžios galimybė po civilinio proceso pradžios, teisėjo pareiga pasiūlyti ar nukreipti šalis į taikinamąjį tarpininkavimą.

Įvairiose valstybėse lemiant įvairioms aplinkybėms yra pasirenkamas būtent joms labiau tinkamas civilinio proceso ir taikinamojo tarpininkavimo santykio modelis arba gali būti lygiagrečiai taikomi keli ar net visi iš anksčiau išskirtų. Negalima nepastebėti, kad Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas priimtas 2008 m. 1 str. 2 dalyje sako, kad šis įstatymas taikomas neteisminiam ir teisminiam civilinių ginčų taikinamajam tarpininkavimui, išskyrus dėl tokių civilinių teisių ir pareigų iškilusius ginčus, dėl kurių sudarytos taikos sutartys pagal įstatymus laikomos negaliojančiomis. Šis įstatymas netaikomas teisminiam sutaikymui (taikinimui), kurį atlieka bylą nagrinėjantis teisėjas. Šios įstatymo nuostatos Lietuvoje įtvirtina tiek teisminį, tiek neteisminį taikinamojo tarpininkavimo modelį. Tai reiškia, kad taikinamasis tarpininkavimas gali būti pradėtas tiek teismo iniciatyva, kai bylą nagrinėjantis teisėjas pasiūlo šalims pasinaudoti šia procedūra, tiek ir ginčo šalių iniciatyva, kurios turi teisę susitarti ginčą spręsti taikinamojo tarpininkavimo būdu pas privatų, su teismu nieko bendra neturintį tarpininką. Tai, kad įstatymai ne tik neapriboja galimybės ginčo šalims pačioms pasirinkti ginčą spręsti taikinamojo tarpininkavimo keliu, bet ir suteikia teisę teismui nukreipti ginčo šalis į šią procedūrą rodo didelį įstatymų leidėjų siekį suteikti kuo didesnę taikinamojo tarpininkavimo prieinamumą.

Pažvelgus į bandomąjį teisminės mediacijos projektą ir Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymą chronologiniu aspektu, matyti, kad Lietuvoje teisminis taikinamasis tarpininkavimas yra sureglamentuota anksčiau, tai leidžia daryti prielaidą, kad būtent teisminis taikinamasis tarpininkavimas yra labiau išplėtotas ir labiau taikomas praktikoje. Deja, oficialios statistikos apie bylų skaičių išnagrinėtą teismo taikinamojo tarpininkavimo būdu nacionalinė teismų administracija neskelbia, todėl prielaidos apie šios procedūros taikymo mastą pagrįsti negalima. Oficialios statistikos apie neteismo taikinamojo tarpininkavimo taikymą Lietuvoje taip pat nėra. Nors Lietuvoje yra keletas advokatų kontorų skelbiančių, kad be kitų paslaugų teikia ir taikinamojo tarpininkavimo paslaugas³¹, tačiau toks advokatų tarpininkavimas dažniausiai neapima visų taikinamojo tarpininkavimo etapų, vadovaujasi tik pagrindiniais šios procedūros principais, todėl vargu ar tokią veiklą galima vadinti taikinamuoju tarpininkavimu. Vis dėl to, nepaisant to perspektyvos taikinamajam tarpininkavimui plėtotis Lietuvoje tikrai yra. Pats Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas savo 10 str. numato, kad Valstybė Vyriausybės nustatyta tvarka remia taikinamojo tarpininkavimo vystymą. Tiesa to

---

³¹ P vz. advokatų kontora J. Judickienė ir partneriai Jurex. [žiūrėta 2010 m. birželio 30 d.] prieiga per Internetą: <http://www.jurex.lt/gincu-sprendimas.j?id=56>.

paties įstatymo 11 str. 1 d. sako, kad 10 str. įsigalioja nuo 2010 m. sausio 1 d., tačiau dar nėra vyriausybės parengto valstybės paramos taikinamajam tarpininkavimui aprašo. Manytina, kad aktyvesnio taikinamojo tarpininkavimo taikymo praktikoje reikia tikėtis būtent tada, kai Lietuvoje bus aiškiai sureglamentuota valstybės paramos šiai procedūrai tvarka. Tikėtina, kad tada pradės steigtis išskirtinai taikinamojo tarpininkavimo paslaugas teikiančios įmonės, institucijos, organizacijos.

Į priekį judant bandomajam teisminės mediacijos projektui ir pradėjus aktyviau taikyti neteisminį taikinamąjį tarpininkavimą bus galima atlikti išsamesnius tyrimus skirtus išsiaiškinti, kuris taikinamojo tarpininkavimo modelis Lietuvoje veikia efektyviau, kuris labiau palaikomas visuomenės. Žvelgiant į ateities perspektyvas, manytina, kad taikinamasis tarpininkavimas Lietuvoje turėtų įsitvirtinti kaip rimta civilinio proceso, nes tam valstybė skiria nemažai pastangų, be to dar ir yra įpareigota Europos Sąjungos institucijų skatinti taikinamąjį tarpininkavimą.

Civilinio proceso ir taikinamojo tarpininkavimo tarpusavio santykio modelių atsižvelgiant į įvairius kriterijus galima išskirti daugybę. Kiekviena valstybė, regionas, ar kitas administracinis vienetas kuriame egzistuoja taikinamasis tarpininkavimas, gali ir dažnai turi savitą modelį kaip ši procedūra sąveikauja su civiliniu procesu. Šiame darbe išskirti trys plačiai paplitę civilinio proceso ir taikinamojo tarpininkavimo santykio modeliai. Šie modeliai, su konkrečiai tai aplinkai kurioje taikomi būdingomis ypatybėmis, sutinkami daugelyje pasaulio valstybių. Lietuvoje naudojamas tiek teisminio, tiek neteisminio taikinamojo tarpininkavimo modelis. Deja, kol kas Lietuvoje šis modelis egzistuoja beveik išimtinai teorijoje. Praktikoje yra tik keletas pavienių atvejų kai taikinamasis tarpininkavimas buvo panaudotas.

2. CIVILINIO PROCESO IR TAIKINAMOJO TARPININKAVIMO PAGRINDINIŲ PRINCIPŲ PALYGINIMAS

2.1. Principų samprata ir reikšmė.

Pradedant temą apie principus, visų pirma būtina apibrėžti šio termino reikšmę. Tarptautinių žodžių žodynas pateikia tokį šios sąvokos apibrėžimą: „principas [lot. principium — pradžia, pagrindas]: 1. įsitikinimas, lemiantis žmogaus santykių su tikrove, jo elgesio ir veiklos normas; 2. pagrindinė kurios nors teorijos, koncepcijos idėja, pradinis teiginys; 3. svarbiausioji kurios nors organizacijos (partijos, sąjungos, valstybės, žinybos) struktūros arba veiklos taisyklė; 4. pagrindinė kurio nors įrengimo, mechanizmo sandaros arba veikimo savybė.“³² Dabartinės lietuvių kalbos žodynas pateikia panašų, tačiau kiek kitokį šios sąvokos apibrėžimą: „(1) **1.** teorijos, mokslo sistemos, politikos ir kt. pagrindinis pradinis teiginys. **2.** Įsitikinimas, pažiūra; veikimo dėsnis: *Laikosi tvirtų principų. Iš principo su juo sutinku.* **3.** pagrindinė įrenginio ar mechanizmo veikimo ypatybė: *Kokiu principu veikia ši mašina?*“.³³ Verta pastebėti, kad tiek tarptautinių žodžių žodynas, tiek ir dabartinis lietuvių kalbos žodynas sąvoką principas apibrėžia iš esmės panašiai. Šiame darbe aktuali apibrėžimo dalis teigianti, kad principas yra pagrindinė kokios nors teorijos, mokslo sistemos idėja, pagrindinis pradinis teiginys. Tai yra principo apibrėžimas plačiąją prasme. Siekiant nenutolti nuo darbo temos, būtina pasiaiškinti, kaip principas suprantamas civilinio proceso mokslo atstovų, kaip jis suprantamas tarpininkų.

„Civilinio proceso teisės principai – tai pagrindinės nuostatos, įtvirtintos atitinkamose teisės normose ar suformuluotos teismų praktikos ir teisės doktrinos, kurios išreiškia proceso esmę ir yra visos teisės šakos plėtros bazė. Principas, kaip pagrindinė idėja, nuostata, gali būti tiek faktinis, tiek teisinis. Faktinis principas tampa teisiniu tik kai jo esmė, turinys įtvirtinami konkrečiose teisės normose arba jį pripažįsta teismų praktika.“³⁴ Ši citata gražiai iliustruoja sąvokos principas platumą, jos svarbą. Nors citata apie civilinį procesą, tačiau negalima nepastebėti žodžiui principas suteikiamos svarbos, todėl vien iš šios citatos galima spręsti, kad principas visose teorijose ar procesuose yra pamatinis dalykas, ant kurio viskas ir statoma.

Pažvelkime į mediacijos atstovų Nora Doherty ir Marcelas Guyler siūlomas principo apibrėžimas suformuluotas jų knygoje „The essential guide to workplace mediation & conflict

³² Tarptautinių žodžių žodynas, © Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985, [žiūrėta 2010 m. lapkričio 3 d.], prieiga per internetą: <http://www.zodziai.lt/reiksme%26word%3Dprincipas%26wid%3D16003>.

³³ Lietuvių kalbos institutas Dabartinės lietuvių kalbos žodynas IV leidimas, Vilnius: mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000, p. 611.

³⁴ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė I tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 132.

resolution“: „Po kiekvienu veiksmu slypi informuojantys principai, kurie užtikrina nuoseklumą ir pagrįstus rezultatus“³⁵. Kito autoriaus, Michael Lang nuomone taikinamasis tarpininkavimas evoliucionuoja iš praktikinės į profesionalią praktiką, todėl būtina sutarti dėl pagrindinių teorinių principų. Pasak jo, be tokio supratimo, tarpininkai yra tarsi įgudę mechanikai bandantys įrankius vieną po kito. Be teorinio principų pagrindo jie neatkreipia dėmesio į savo veiksmų priežastis, ar pasekmes ir todėl negali tinkamai įvertinti savo atlikto darbo sėkmės ar nesėkmės. Jie neturi galimybės mokytis iš savo patirties ar perduoti savo žinių kitiems. Principai, anot Lang, suteikia pagrindą ir darbui ir būdą suprasti procesą. Tai suteikia praktikui pagrindą kuriuo galima remtis vertinant konfliktą ir parenkant intervenciją.³⁶

Iš pačios principo sąvokos apibrėžimo matosi, kad principo reikšmė, bet kokiai teorijai yra itin svarbi, pamatinė. Tačiau vien pasakymas, kad principas yra itin svarbus mokslo sistemai, teorijai, be jokio šio pasakymo pagrindimo yra menkavertis.

Anot E. Laužiko, V. Mikelėno ir V. Nekrošiaus, civiliniame procese principo reikšmė yra keleriopa, nors dažnai klaidingai yra manoma, kad principų aiškinimas yra grynai teorijos reikalas. Tiek teismų praktika, tiek ir teisės doktrina teigia, kad verta skirti penkias sritis, kuriose principai yra svarbiausi. Šios sritys apima teisėkūrą, įstatymų aiškinimą, įstatymų spragų užpildymą, kolizijos sprendimą ir argumentavimą procese.³⁷

Teisės principo svarba teisėkūrai yra akivaizdi, nes teisės principas yra vienas teisės šaltinių. Pasak R. Davido teisės šaltiniai formalioju požiūriu yra:

1. bendrieji, fundamentalieji teisės principai (teisingumo, lygiateisiškumo ir t.t.);
2. tarptautinė teisė;
3. rašytinė (statutinė) teisė (įstatymai, įstatymų lydimieji aktai);
4. papročiai;
5. teismo precedentas;
6. teisės doktrina.³⁸

Verta pastebėti, kad čia turimi galvoje ne specifiniai civilinio proceso teisės principai, o bendrieji teisės principai. LR Konstitucijos preambuleje yra išreikštas teisingumo principas. Tai rodo, kad jei

---

³⁵ Doherty N., Guyler M., *The essential guide to workplace mediation & conflict resolution*, p. 11

³⁶ Haynes J. M., Haynes G. L., Sun Fong L., *Mediation – positive conflict management*, p. 1

³⁷ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. *Civilinio proceso teisė I tomas*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 133 -134.

³⁸ *International encyclopedia of comparative law*. Vol. II. Ch. 3; taip pat žr. *The Sources of Law. A comparative empirical study*. National systems of sources of law; Challenges to law at the end of 20th century: Sources of law and legislation: Proceedings of the 17th world congress of the international association for philosophy of law and social philosophy. Bologna, June 16-21, 1995. Vol. 3 / edited by E. Atwood, P. Comanducci. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 1998; Watson A. *Cit. op.*

koks nors įstatymas prieštarauja teisingumo principui, jis gali būti užginčytas Konstituciniame teisme ir pripažintas negaliojančiu. Pvz. LR Konstitucinio Teismo nutarimo byloje nr. 35/03-11/06, 28 punktas teigia: „Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 358 straipsnio 3 dalis (2002 m. vasario 28 d. redakcija; žin., 2002, Nr. 36-1340) ta apimtimi, kuria nustatyta, jog kasacinės instancijos teismo nutartis (nutarimas) gali būti priimama (priimamas) surašius tik jos (jo) įžanginę bei rezoliucinę dalis ir nesurašius aprašomosios bei konstatuojamosios dalių, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 straipsniui, konstituciniams teisinės valstybės ir teisingumo principams.“³⁹ Nenuostabu, kad tokie principai yra dažnai yra išreikšti ir įstatymo forma. Pvz. LR CPK 3 str. 1 dalis sako, kad: „Teismas privalo nagrinėti bylas vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucija (toliau – Konstitucija), Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis, Lietuvos Respublikos įstatymais, kitais teisės aktais. Teismas, aiškindamas ir taikydamas įstatymus bei kitus teisės aktus, privalo vadovautis teisingumo, sąžiningumo ir protingumo principais.“ Iš šių pavyzdžių akivaizdu, kad teisės principai turi didelę įtaką teisėkūrai. Jei teisėkūra nepaisytų principų, teisėkūra prieštarautų pačiai konstitucijai ir teisės prasmei. Siekiant paryškinti specifinių civilinio proceso principų svarbą, įstatymų leidėjas juos išskyrė CPK 5-21 straipsniuose.

Principų svarba įstatymų aiškinimui pasireiškia tuo, kad aiškinant CPK normas jas aiškinti ir taikyti būtina taip, kad jos atitiktų civilinio proceso principus. Kitaip sakant, kad aiškinamos normos turiniui suteikta prasmė turi būti tokia, kokia neprieštarautų principų dvasiai ir ją atitiktų. Visos CPK normos turi būti aiškinamos ir taikomos jas sistemiškai derinant su principais įtvirtintais CPK 5-21 straipsniuose.

CPK 3 str. 6 dalyje yra įtvirtinta teisės analogijos taikymo galimybę esant teisės spragai. Tai reiškia, kad jeigu nėra teisės normos reglamentuojančios tam tikrus materialinius ar

---

³⁹ LR Konstitucinio teismo nutartis dėl Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85 straipsnio 3 dalies (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), 139 straipsnio 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 19 d. red.), Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 306 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. red.), 308 straipsnio (2006 m. birželio 1 d. red.) 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. red.), 324 straipsnio 12, 13 dalių (2002 m. kovo 14 d. red.), 377 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. red.) 9 dalies (2002 m. kovo 14 d. red.), 448 straipsnio 7 dalies (2002 m. kovo 14 d. red.), 454 straipsnio 5, 6 dalių (2002 m. kovo 14 d. red.), 460 straipsnio 4, 5 dalių (2002 m. kovo 14 d. red.), Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 268 straipsnio 3 dalies (2002 m. vasario 28 d. red.), 285 straipsnio 2, 5 dalių (2002 m. vasario 28 d. red.), 286 straipsnio 1 dalies (2002 m. vasario 28 d. red.), 288 straipsnio 4 dalies (2002 m. vasario 28 d. red.), 289 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. red.), 303 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. red.), 320 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. red.), 325 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. red.), 358 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. red.) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl pareiškėjo - Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 119 straipsnio 2 dalies 1 punktas (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 119 straipsnio 5 dalis (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 120 straipsnio (2003 m. sausio 21 d. redakcija) 1 punktas (2002 m. sausio 24 d. redakcija), Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. vasario 19 d. dekretas Nr. 2067 "Dėl apygardos teismo teisėjo įgaliojimų pratęsimo", Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. birželio 18 d. dekretas Nr. 128 "Dėl apygardų teismų skyrių pirmininkų skyrimo" ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Vilniaus apygardos teismo teisėjas Konstantas Ramelis skiriamas šio teismo civilinių bylų skyriaus pirmininku, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai // žin. 2006, Nr. 102-3957.

procesinius santykius ir nėra galimybės taikyti įstatymo analogiją, teismas turi taikyti teisės analogiją, kas atitinka vadovavimąsi bendraisiais teisės principais.

Siekiant išspręsti įstatymų koliziją, principai taip pat atlieka svarbų vaidmenį. Jei du įstatymai prieštarauja vienas kitam, tai labiau atitinkantis principų esmę įstatymas turėtų įgauti pirmumą. Kitas atvejis, jei kokia nors teisės norma ir principas atsiduria kolizijoje – situaciją reikia spręsti taip aiškinant normą, kad ji nebeprieštarautų principui.

Galiausiai principai turi didelę reikšmę naudojant juos kaip teisinius argumentus besibylinėjant. Labai dažnas atvejis, kad apeliaciniame ar kasaciniame skunde kaip motyvai yra nurodyti tam tikrų principų pažeidimai.

Kadangi pats taikinamasis tarpininkavimas, lyginant su civiliniu procesu yra itin mažai reglamentuotas, peršasi nuomonė, kad principai taikinamajame tarpininkavime turi didesnę reikšmę nei civiliniame procese. Civilinis procesas turi griežtas taisykles kas, kaip, kada ir kodėl yra daroma, tuo tarpu taikinamojo tarpininkavimo reglamentavimas pasižymi tik bendrų taisyklių įtvirtinimu. Supaprastintai žvelgiant, galima sakyti taikinamojo tarpininkavimo reglamentavimas atlieka tik proceso legitimavimą nacionalinėje teisėje. Nes žvelgiant į LR taikinamojo tarpininkavimo civiliniuose ginčiuose įstatymą, nesunku pastebėti, kad jame iš proceso pusės aiškiai reglamentuota nėra beveik nieko, tik nurodoma kaip taikinamąjį tarpininkavimą galima pradėti (3str.), kaip skirti tarpininkus (4str.), užsimena, apie taikinamojo tarpininkavimo vykdymą (iš esmės tik pasakant, kad galima jį vykdyti, taip kaip bus susitarta, 5str.) ir pabaigą (9str.). Kaip ir civilinio proceso atveju, taip ir taikinamajame tarpininkavime, jeigu nėra teisės normų reglamentuojančių tam tikrą situaciją – reikia remtis principais. O principai mediacijoje yra labai svarbūs ir daugelio autorių išsamiai aprašyti, išanalizuoti.

Iš įvairių sąvokos principas apibrėžimų, akivaizdu, kad principas yra bet kokios teorijos pagrindas, pradinis taškas, idėja ant kurios visa teorija ir statoma. Kadangi darbo tikslas yra nustatyti civilinio proceso ir taikinamojo tarpininkavimo procedūros santykį Lietuvoje, negalima palikti šių dviejų ginčo sprendimo alternatyvų specifinių principų nenagrinėtų. Principų nagrinėjimas padės atskleisti jų panašumus, skirtumus ir, žinoma, santykį.

2.2. Civilinio proceso principai

2.2.1. Teisės į teisminę gynybą principas.

Teisės į teisminę gynybą principas yra pats pagrindinis civilinio proceso principas. Šio principo svarba atsispindi visų pirma kiekyje teisės aktų, kuriose jis yra įtvirtintas. Antai Lietuvos Respublikos Konstitucija 30 straipsnyje sako „Asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės yra pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą.“⁴⁰ Be Konstitucijos šis principas taip pat yra įtvirtintas civilinio proceso kodekso 5 straipsnyje. Šio straipsnio pirmoji dalis sako, kad kiekvienas suinteresuotas asmuo turi teisę kreiptis į teismą, kad būtų apginta pažeista ar ginčijama jo teisė arba įstatymų saugomas interesas. Kitose šio straipsnio dalyse principas yra reglamentuojamas plačiau. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas⁴¹ teisės į teisminę gynybą principą įtvirtina 4 straipsnyje. Tarptautiniu mastu teisės į teisminę gynybą principą įtvirtina 1950 m. lapkričio 4 d. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 13 straipsnis.⁴²

Teisės į teisminę gynybą principą, žvelgiant į visuose aukščiau minėtuose šaltiniuose pateiktą jo reglamentavimą, reikėtų suprasti taip, kad kiekvienas asmuo (tiek fizinis tiek juridinis), kurio teisė ar įstatymų saugomi interesai yra ar buvo pažeisti, turi teisę šias pažeistas teises ar interesus ginti teismo tvarka. Kadangi šis principas atveria duris asmeniui ginti save teisme, be jo sunku būtų įsivaizduoti efektyvų kitų civilinio proceso principų funkcionavimą.

Teisės į teisminę gynybą įgyvendinimas yra daugiausia reglamentuotas civilinio proceso kodekse. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo 2000 m. vasario 21 d. nutartyje nurodė, kad „Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 str. 1 dalyje įtvirtinta teisė kreiptis į teismą negali būti aiškinama kaip asmens galimybė kreiptis į teismą bet koku būdu. Kaip ir bet kuri kita subjektinė teisė, teisė kreiptis į teismą realizuojama tam tikra įstatymų nustatyta tvarka. Šios teisės tvarką numato Lietuvos CPK, nustatantis atitinkamus reikalavimus teismo paduodamo pareiškimo formai i turiniui (CPK 146 str.). Kiekvienam į teismą besikreipiančiam asmeniui ši tvarka yra privaloma. Konstitucija ir kiti teisės aktai ne tik teises, bet ir atitinkamas pareigas – nėra teisių be pareigų. Konstitucijos 28 straipsnis reikalauja, kad kiekvienas asmuo, įgyvendinantis savo teises, laikytųsi įstatymų. Asmuo, pareiškiantis ieškinį, privalo tinkamai surašyti ieškininį pareiškimą, aiškiai suformuluoti ieškinio dalyką ir pagrindą. Nesant ieškinio dalyko ar pagrindo, teisminis nagrinėjimas

⁴⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucija 30 str., Lietuvos Respublikos Seimas. Vilnius. 2000.

⁴¹ Lietuvos Respublikos Teismų įstatymas // Žin. 1994, Nr. 46-851

⁴² Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Žin. 1995, Nr. 40-987

negalimas, nes nėra teismo nagrinėjimo dalyko.“⁴³ Ši nutartis atskleidžia, kad nors ir teisė į teisminę gynybą yra esminė ir neginčijama, tačiau turi būti įgyvendinama vadovaujantis tam tikromis taisyklėmis. Kaip ir minėta, tas taisyklės daugiausia nustato CPK, kurio 231 straipsnis įtvirtina ir taikinimo procedūrą. Iš to išplaukia, kad teisės į teisminę gynybą principas, iš dalies duoda galimybę ir neteisminio ginčo sprendimo proceso atsiradimui.

Analizuojant teisės į teisminę gynybą santykį su galimybe, ar netgi imperatyviu nurodymu, pasinaudoti neteisminiais, alternatyviais ginčų sprendimo būdais iškyla problema. Ar pasirinkimas spręsti ginčą neteisminiu būdu neužkerta ginčo šalims kelio pasinaudoti konstitucijoje įtvirtintu teisės į teisminę gynybą principu? Iš vienos pusės, jei šalis savo laisva valia pasirenka savo ginčą spręsti ne teismo keliu – jos savanoriškai atsisako savo teisės į teisminę gynybą. Tačiau CPK 5 str. 2 d. teigia, kad atsisakymas kreiptis į teismą negalioja. Kita vertus jei asmuo yra įstatymu įpareigojamas rinktis ne teismą, o alternatyvų ginčo sprendimo būdą, kaip pvz. darbo ginčų komisiją pagal darbo kodekso⁴⁴ XIX skyrių, ar pati valstybė iš ginčo neatima teisės pasinaudoti teise į teisminę gynybą? Savo nuomonę šiais klausimais yra išsakę tiek Konstitucinis tiek ir Lietuvos Aukščiausiasis teismai. Konstitucinis Teismas savo 2002 m. liepos 2 d. nutarime sako jog „pagal Konstituciją įstatymų leidėjas turi pareigą nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad visus ginčus dėl asmens teisių ar laisvių pažeidimo būtų galima spręsti teisme. Gali būti nustatyta ir ikiteisminė ginčų sprendimo tvarka. Tačiau negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuriuo būtų paneigta asmens, manančio, kad jo teisės ar laisvės pažeidžiamos, teisė ginti savo teises ar laisves teisme.“⁴⁵ Šis Konstitucinio Teismo sprendimas palankus neteisminio ginčų sprendimo šalininkams, nes nurodo, jog galima nustatyti ikiteisminę ginčų sprendimų tvarką iki tokio lygio, kad ji neužkirstų kelio asmeniui savo teises paskui ginti teisme. LAT nuomone: „Reikalavimas prieš kreipiantis į teismą ginčą bandyti ginčą spręsti neteisimine tvarka negali būti vertinamas kaip konstitucinės teisės kreiptis į teismą varžymas ar ribojimas, jeigu tokia tvarka yra nustatyta įstatymu, nėra pernelyg biurokратиška ar sudėtinga, ir jeigu po to, kai asmuo šį reikalavimą įvykdo, jam yra suteikiama galimybė kreiptis į teismą. Jeigu šių trijų kriterijų paisoma, išankstinė

⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2000 m. vasario 21 d. nutartis c.b. M. Jankauskas v. K. Blaževičius ir kt., Nr. 3K-3-203/2000, kat. 37.

⁴⁴ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas // žin., 2002, Nr. 64-2569.

⁴⁵ LR Konstitucinio Teismo 2002 m. liepos 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir Karo tarnybos įstatymo 48 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Žin., 2002, Nr. 69-2832.

neteisminė ginčo sprendimo tvarka vertintina kaip racionalus teisės institutas. Jis įgalina ginčus išspręsti mažesnėmis laiko ir finansinėmis sąnaudomis tiek piliečiams, tiek valstybei.⁴⁶

2.2.2. Teisingumą vykdo tik teismas

Tai, kad teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismas, kaip ir teisės kreiptis į teismą principą, įtvirtina aukščiausios galios teisės aktas Lietuvoje - Lietuvos Respublikos Konstitucija. Šįkart 109 straipsnio 2 dalyje. Be to, šis principas dar yra randamas ir CPK 6 str. ir teismų įstatymo 1 str. Žvelgiant į principo esmę reikia atkreipti dėmesį į du dalykus: į tai, kaip reikia suprasti sąvoką teisingumas ir kiek absoliučiai reikia vertinti pasakymą, kad teisingumą vykdo *tik teismas*.

Literatūroje galima aptikti du pagrindinius teisingumo sąvokos aiškinimus:

1. „Teisingumas materialiuoju teisiniu požiūriu suprantamas kaip materialiosios teisės normų įgyvendinimas valstybės prievarta sprendžiant ginčus dėl teisės.“⁴⁷
2. „Teisingumas prigimtine prasme – tai moralinė kategorija, kuria vertinamas žmogaus elgesys, įvairiomis situacijomis realiame gyvenime. Pagal žmogaus veiklos sritis yra skiriamas socialinis, ekonominis, marlinis, politinis teisingumas ir t.t. Teisingumas susijęs su lygybe, bet tai nėra lygybė, nes lygybė yra tik vienas iš kriterijų, spręsti kas teisinga, o kas – ne. Be šio kriterijaus, teisingumą ir neteisingumą apibūdina kitos moralinės kategorijos – gėris, blogis, žmoniškumas, sąžiningumas ir t.t.“⁴⁸

Žvelgiant į šiuos du apibrėžimus ir atsižvelgiant į tai, kad šiame skirsnyje siekiama nurodyti ar *tik teismas* vykdo teisingumą verta užakcentuoti šiuos pastebėjimus. Teisingumą materialiuoju požiūriu vykdo ir turi vykdyti tik teismas, nes būtent jam ši funkcija yra paskirta Konstitucijoje ir eilėje įstatymų. Teismas vykdydamas teisingumą klauso įstatymo, veda procesą griežtai reglamentuotu keliu ir priima sprendimą. Tačiau teisingumo prigimtine prasme vykdymas yra reglamentuotas palyginus mažai. Teisėjo asmenybė turi įtakos tam, kaip bus įgyvendintas teisingumas sprendžiant ginčą prigimtine prasme. Vis dėl to griežtas proceso reglamentavimas nepalieka itin didelės laisvės teisėjui ir sprendimas priimamas vadovaujantis įstatymo raidė.

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 1999 m. balandžio 12 d. nutartis civ. b. *M. Jankauskas v. Jonavos rajono žemėtvarkos skyrius, Žemių agrarinės reformos tarnyba (bylos Nr. 3K-3-49/1999, kategorija 35)*.

⁴⁷ Fleming J., Hazard G. C., Leubsdorf J., *civil procedure*, 4th edition, Boston: Little, Brown and Co., 1992, p. 3.

⁴⁸ Driukas A., Valančius V., *civilinis procesas: teorija ir praktika I tomas*, Vilnius: teisinės informacijos centras, 2005, p. 226.

N. Kaminskienė išskiria sąvokas teisinė taika ir socialinė taika.⁴⁹ Ginčo sprendimas priimtas dominuojant įstatymo raidei, anot autorės, užtikrina teisinę taiką, tačiau socialiniai santykiai tarp ginčo šalių daugeliu atvejų arba visai nutrūksta arba stipriai pablogėja. Jeigu ginčo šalys nori išsaugoti gerus santykius, jos turi daugybę alternatyvų teismui. Pvz. ginčo sprendimas taikinamojo tarpininkavimo būdu padidina galimybes atkurti socialinę taiką, nes šiame procese ginčą siekiama spręsti labiau atsižvelgiant į teisingumą prigimtaine prasme, šis procesas nėra griežtai reglamentuotas, taisykles kaip kas vyks gali nusistatyti pačios ginčo šalys, būtent jos yra šio proceso pagrindinis veikėjas galinčios apginti savo tikruosius interesus, priešingai nei teismo atveju.

Apibendrinant verta pastebėti, kad teismas vykdo teisingumą kaip jam valstybės patikėtą funkciją, vadovaujasi griežtomis taisyklėmis ir tokiu būdu išsprendžia konfliktą kilusį tarp ginčo šalių. Teisingumą kurį vykdo teismas galima laikyti teisių ir pareigų suregulavimu. Jei neužtenka vien sureguliuoti teises ir pareigas, o norima ir atstatyti socialinius santykius, galima imtis kitokių procedūrų konfliktui spręsti, bet tai jau nebus teisingumo vykdymas, bent jau materialiąja prasme. Tai bus konflikto išsprendimas būdu, kuris turi teisingumo prigimtaine prasme požymius.

2.2.3. Bendradarbiavimo principas

Šis principas įtvirtintas CPK 8 str. Anot A. Driuko ir V. Valančiaus⁵⁰ bendradarbiavimo principą sudaro trys pagrindiniai aspektai:

1. Šalių ir kitų byloje dalyvaujančių asmenų bendradarbiavimo su teismu pareiga.
2. Teismo bendradarbiavimo su šalimis ir kitais byloje dalyvaujančiais asmenimis pareiga
3. Ir bendradarbiavimo tarp šalių pareiga

Principo tikslas yra užtikrinti ginčo šalių ir bylą nagrinėjančio teismo aktyvų bendradarbiavimą tam, kad kuo greičiau būtų išspręsta byla priimant sprendimą. Tačiau reikia pastebėti, kad bendradarbiavimas civiliniame procese yra plačiai reglamentuotas ir negali būti vykdomas padrikai kurios nors iš šalių ar teismo noru. Yra konkretūs CPK straipsniai nurodantys kas ką ir kada turi daryti. Tokį bendradarbiavimą galima būtų pavadinti formaliu. Civiliniame procese dažnai būna taip, kad viena ginčo šalių yra kitos įtraukiama į procesą nors jame dalyvauti visai nenori, todėl ir būtų naivu tikėtis savanoriško šalių bendradarbiavimo, jis turi būti reglamentuotas.

---

⁴⁹ Kaminskienė N. Alternatyvus ... p. 136.

⁵⁰ Driukas A., Valančius V., civilinis procesas: teorija ir praktika I tomas, Vilnius: teisinės informacijos centras, 2005, p. 408.

Taikinamajame tarpininkavime bendradarbiavimas yra ypatingos svarbos, nes pati mediacija gali prasidėti tik šalims bendradarbiaujant – abiem norint ar bent jau sutinkant dalyvauti šiame procese. Apie bendradarbiavimą mediacijoje plačiau bus parašyta skirsnyje „**2.3 Taikinamojo tarpininkavimo principai**“.

2.2.4. Viešumo principas

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje 117 str. 1 d. sakoma „visuose teismuose bylos nagrinėjamos viešai.“ Šis principas sukonkretinamas CPK 9 str. Teismo posėdžių viešumas taip pat yra ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijoje 6 str. kuris sako „spaudai ir publikai gali būti neleidžiama dalyvauti visame teisiniame nagrinėjime ar jo dalyje tiek, kiek to reikalauja visuomenės moralės, viešosios tvarkos ar valstybės saugumo interesai demokratinėje visuomenėje arba nepilnamečių ar bylos šalių privataus gyvenimo interesai, ar tada, kai, teismo nuomone, tai būtina dėl ypatingų aplinkybių, dėl kurių viešumas pažeistų teisingumo interesus“.

Teismo posėdžio viešumas yra toks svarbus todėl, kad tik posėdžiui vykstant viešai, visuomenė gali žinoti ar teismas vyksta laikantis visų įstatymų ir taisyklių, ar teisėjas neviršijo savo įgaliojimų ir pan., kitaip sakant, galima vykdyti kontrolę. Viešumas padeda didinti pasitikėjimą, skatina domėjimąsi ir atveria kelią tobulėjimui.

Kadangi Lietuvos Respublikos Konstitucija 22 straipsnyje įtvirtina asmens privataus gyvenimo neliečiamumą, o teismuose dažnai nagrinėjami žmonių privatūs reikalai, kyla klausimas, kaip ši norma suderinama su teismo proceso viešumu? Viešumo principas kaip ir dauguma principų nėra absoliutus. Tai reiškia, kad esant reikalui gali būti ribojamas. Ribojamas, žinoma, remiantis nustatyta tvarka. LR Konstitucijos 117 str. 1 d. antrasis sakinytis ir įtvirtina pagrindą tokiems ribojimams: „Teismo posėdis gali būti uždaras - žmogaus asmeninio ar šeimyninio gyvenimo slaptumui apsaugoti, taip pat jeigu viešai nagrinėjama byla gali atskleisti valstybinę, profesinę ar komercinę paslaptį.“ CPK 9 str. viešumo ribojimai sukonkretinami, nurodoma uždaro posėdžio tvarka. Net ir tais atvejais, kai teismo posėdis uždaras, jo sprendimo rezoliucinė dalis visada turi būti skelbiama viešai, išskyrus bylas dėl įvaikinimo.

Visos apeliacijos ar kasacijos tvarka nagrinėjamos bylos yra viešos. Viešumas šiose bylose duoda pagrindą doktrinos formavimuisi.

Viešas yra ne tik posėdis, o ir bylos medžiaga. CPK 10 str. sako, kad visa išnagrinėtų bylų (išskyrus išnagrinėtų uždareme teismo posėdyje) medžiaga yra vieša ir prieinama ir byloje nedalyvavusiems asmenims, kad galima gauti bylos medžiagos išrašus ir nuorašus.

Apibendrinant reikia pastebėti, kad Lietuvoje bylos nagrinėjamos viešai, bylos medžiaga yra prieinama visiems suinteresuotiems asmenims išskyrus tuos atvejus, kai viešumas pakenktų asmens privatumui, keltų grėsmę visuomenės saugumui, pakenktų nepilnamečių interesams, atskleistų komercinę paslaptį ir kitais įstatyme numatytais atvejais. Toks platus viešumas iš vienos pusės yra labai gerai, nes galima stebėti ir vertinti teismų darbą, kausti gerą patirtį ir tobulinti sistemą. Tačiau žvelgiant iš kitos pusės yra ir viešumo trūkumų. Teismas ne visada yra įgalus nustatyti, kokia informacija yra komercinė paslaptis ar svarbus asmeninio šalies gyvenimo elementas, nes kartais iš pažiūros ir nereikšmingas dalykas verslui ar žmogui gali reikšti labai daug. Galų gale žemas visuomenės pasitikėjimas teismais lemia, kad bet kurio besibylinėjančio asmens reputacija kitų akyse šiek tiek sumenksta, todėl kartais, geriau ne viešumas, o konfidencialumo principo laikymasis, kas yra labai plačiai naudojama alternatyviuose teismui ginčo sprendimo būduose.

2.2.5. Rungimosi principas

Rungimosi principas reiškia, kad privalo įrodyti tas aplinkybes, kuriomis remiasi kaip savo reikalavimų ar atsikirtimų pagrindu, išskyrus atvejus, kai yra remiamasi aplinkybėmis, kurių nereikia įrodinėti. Teismas savo iniciatyva veikia tik įstatymo numatytais atvejais, o visa kita turi įrodinėti pačios ginčo šalys. Jos turi pagrįsti savo argumentus, ieškinius ir pan., o teismas šioje vietoje lieka nešališkas stebėtojas ir vertintojas. Šalys lygiomis teisėmis rungtis ir įrodinėja faktą. Nustatyti įstatyminį pagrindą yra teismo reikalas.

Rungimosi principą galima vertinti įvairiai. Kai kurie autoriai teigia, rungtis yra gerai, nes būtent ginčo šalys geriausiai žino ko joms reikia ir ko jos nori, geriausiai žino faktus, yra suinteresuotos bylos baigtimi ir todėl yra tinkamiausios savo tiesai įrodinėti. Taip pat kai šalys pačios įrodinėja savo faktus nekyla problemų dėl teisėjų šališkumo. Kita vertus ne visos ginčo šalys yra vienodai pajėgios. Gan dažnai tarp šalių yra nelygybė, tiek finansiniai pajėgumai, tiek teisinis išprusimas, tiek statusas ir lygiavertis rungtis tampa sunkiai įmanomas. Kai kurių autorių nuomone rungtis tarp nelygių varžovų negalimas be teismo įsikišimo, todėl teismas turi teisę įstatymų nustatyta tvarka rinkti įrodymus savo iniciatyva.

Rungimosi principas teisme yra gerai, nes padeda užtikrinti teisėjo nešališkumo, šalių lygiateisiškumo, dispozityvumo ir kitų principų įgyvendinimą. Tačiau pats tas faktas, kad tai yra rungtis, savo tiesos įrodinėjimas stengiantis paneigti kito asmens tiesą, o ne ieškojimas bendros yra neigiamas. Kalbant apie rungtis principą, verta pakartoti JAV Aukščiausiojo Teismo pirmininko Warren E. Burger mintį, naudotą šio darbo įžangoje: „Tradicinis bylinėjimasis yra

klaida, kuri privalo būti ištaisyta. Kai kuriems ginčams teismo procesas visada bus vienintelis būdas, tačiau daugumai reikalavimų, bylos nagrinėjimas rungtyniavimo principu, laikui bėgant turi pasitraukti kaip ir senovės kovos su kraujo praliejimu. Mūsų sistema tikrai civilizuotiems žmonėms yra per brangi, pernelyg sudėtinga, per daug destruktivi ir neefektyvi.⁵¹

2.2.6. Dispozityvumo principas

Dispozityvumo principas įtvirtintas CPK 13 str. Jis yra laikomas vienu svarbiausių civilinio proceso principų, nes reiškia, kad šalys gali pačios laisvai veikti proceso eigą tokiu būdu, kuris neprieštaruja įstatymui. Visų pirma, civilinė byla gali būti iškelta tik vienos iš šalių iniciatyva. Pats teismas savo iniciatyva negali pradėti civilinio proceso. Šalys pačios nustato bylos nagrinėjimo dalyką, teismas neturi teisės keisti ieškinio, taip pat negali priteisti ieškovui to ko jis neprašė, taip pat savo sprendimo negali grįsti tais faktais, kurių nenurodė ginčo šalys. Šalys turi teisę ginčą baigti taikos sutartimi, gali didinti savo reikalavimų apimtį, keisti reikalavimų apimtį ir turinį, skųsti teismo priimtą sprendimą... Tačiau dispozityvumo principas, kaip ir visi kiti principai, nėra absoliutus. Teismas, nors ir negali savo iniciatyva atlikti minėtų šalims priklausančių veiksmų, jis gali ieškinį priimti, atmesti arba grąžinti trūkumams pašalinti, parengiamojo posėdžio metu turi pasiūlyti šalims susitaikyti, šalių pateiktus faktus ir įrodymus gali priimti arba atmesti, tam tikrais įstatyme numatytais atvejais gali rinkti įrodymus ir savo iniciatyva... Dispozityvumas ribojamas siekiant apsaugoti visuomenės interesą, laikantis imperatyviai įstatymu numatytų proceso taisyklių.

2.2.7. Lygiateisiškumo principas

Lygiateisiškumo principas įtvirtintas eilėje teisės aktų pradedant LR Konstitucija (29 str.), Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencija (6 str.) ir baigiant CPK (17 str.) ir teismų įstatymu (6 str.). Toks platus (kiekybine prasme) principo reglamentavimas parodo, kad jis ne mažiau svarbus nei teisės į teisminę gynybą, viešumo ir kt. principai. Anot E. Laužiko, V. Mikelėno ir V. Nekrošiaus, lygiateisiškumas civiliniame procese reiškia, kad teismas visiems taiko tas pačias taisykles, nevykdo jokios diskriminacijos. Teismas turi sudaryti abiemis ginčo šalims vienodas sąlygas įrodyti savo tiesą. Pvz. teismas negali priimti sprendimo vien tik įvertinęs ieškinį, bet neišklausęs atsakovo. Lygiateisiškumas labai svarbus, nes procesui vykstant rungtimosi principu, tik lygias teises turinčios šalys gali lygiaverčiai bylinėtis. Lietuvos Respublikos Konstitucinis

---

⁵¹ Roberts M. Why mediation works (2000). [žiūrėta 2010 m. gruodžio 2 d.] Prieiga per internetą: <http://www.mediate.com//articles/roberts.cfm>.

Teismas savo 1996 m. balandžio 18 d. nutarime yra pasakęs: „Lygiateisių proceso šalių ginčas, kai kiekviena iš bylos šalių teismo nagrinėjimo metu naudojasi vienodomis galimybėmis, išreiškia civilinio proceso esmę.“⁵²

Šalių lygiateisiškumo negalima tapatinti su šalių lygybe. Teismas privalo tik užtikrinti šalims, kad jos turi lygias teises procese. Ar ir kaip šalys tas teises įgyvendins yra jų reikalas.

---

⁵² LR Konstitucinio Teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas dėl Komerčių bankų įstatymo // Žin. 1996, Nr. 25-630.

2.3. Taikinamojo tarpininkavimo principai

2.3.1. Savanoriškumas

Vienas svarbiausių taikinamojo tarpininkavimo principų yra savanoriškumo. LR Civilinių bylų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 3 str. 1 d. sako, kad taikinamasis tarpininkavimas taikomas ginčo šalių rašytiniu susitarimu. Tai reiškia, kad šalys yra laisvos susitarti ar jos nori ginčą spręsti taikinamojo tarpininkavimo (mediacijos) būdu. Šį principą taip pat randame ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų (toliau – direktyva), kurioje rašoma, kad: „Šioje direktyvoje numatyta mediacija turėtų būti savanoriškas procesas – šalys pačios vadovautų procesui ir galėtų jį organizuoti kaip nori bei nutraukti bet kuriuo metu.“⁵³. Tęsiant apie savanoriškumo principo reglamentavimą Lietuvoje – teisminės mediacijos taisyklių antrojo skyriaus 6 d. „ginčo perdavimą teisminei mediacijai gali inicijuoti civilinę bylą nagrinėjantis teisėjas arba bet kuris dalyvaujantis byloje asmuo. Ginčas perduodamas teisminei mediacijai civilinę bylą nagrinėjančio teisėjo nutartimi, kai teisėjas išaiškina šalims teisminės mediacijos proceso esmę ir yra abiejų šalių rašytinis sutikimas arba abiejų šalių rašytinis prašymas perduoti ginčą teisminei mediacijai. Žodinio bylos nagrinėjimo metu išreikštas sutikimas ar prašymas gali būti įrašomas į posėdžio protokolą ir šalių pasirašomas.“

Savanoriškumo principas yra toks svarbus todėl, kad be jo, taikinamasis tarpininkavimas taptų praktiškai negalimas, nes jeigu šalys niekieno neverčiamos nesusitaria savo ginčo spręsti taikinamojo tarpininkavimo būdu, tai šio proceso ir nebus (išskyrus tam tikras išimtis). Verta pridurti, kad savanoriškumas nesibaigia tik ties taikinamojo tarpininkavimo pradžios momentu. Šalių noras spręsti konfliktą šiuo būdu turi išlikti viso proceso metu. Būtent todėl direktyvoje ir įrašyta, kad šalys turi teisę nutraukti mediaciją bet kuriuo metu. Europos mediatorių elgesio kodekso⁵⁴ 3.3 punkte bei Lietuvos teismų tarybos teisminės mediacijos taisyklėse nurodyta, jog iš mediacijos ginčo šalis gali pasitraukti nenurodydama jokių priežasčių. Pasinaudodamos pasitraukimo iš taikinamojo tarpininkavimo teise, ginčo šalys savo konfliktą gali spręsti teisme ar kitu pasirinktu būdu.

Žvelgiant į savanoriškumo principą taikinamajame tarpininkavime filosofiskai, verta atkreipti dėmesį, kad šalių pasirinkimas ginčą spręsti mediacijos keliu jau yra pirmas žingsnis link jo taikaus išsprendimo. Sutikimas niekieno neverčiant spręsti ginčą yra pozityvas, rodantis, kad

⁵³ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų, 2008/52/EB, 2008 m. gegužės 21 d.

⁵⁴ Europos mediatorių elgesio kodeksas

šalys yra nusiteikę ieškoti sprendimo. O turint savo ginčą norinčias išspręsti šalis tarpininkui belieka joms padėti „susikalbėti“. Verta pastebėti, kad šalims savanoriškai dalyvaujančioms taikinamojo tarpininkavimo procese ir pačioms pasiekusioms susitarimą yra daug didesnė to susitarimo sėkmingo ir sąžiningo įvykdymo tikimybė nei teismo primesto sprendimo vykdymo. Teisme savanoriškumo principui deją nėra vietos. Dažniausiai tik ieškovas yra suinteresuotas ginčo sprendimu, o atsakovas yra tiesiog įtraukiamas į procesą. Tai lemia gan dažnus piktnaudžiavimo teismo procesinėmis teisėmis atvejus, ko rezultatas yra ilgas teismo procesas, kainuojantis daug laiko ir pinigų.

2.3.2. Nešališkumas ir neutralumas

Nešališkumo principas įtvirtintas LR civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 4 str. 4 d., kuri sako: „Taikinimo tarpininkas ginčo šalių atžvilgiu turi veikti nešališkai. Taikinimo tarpininkas gali priimti pasiūlymą pradėti taikinamąjį tarpininkavimą arba tęsti pradėtą taikinamąjį tarpininkavimą tik tuo atveju, jeigu jis informavo ginčo šalis apie jam žinomas aplinkybes, kurios gali kelti abejonių dėl jo nešališkumo, ir jeigu ginčo šalys sutiko, kad jis vykdytų taikinamąjį tarpininkavimą.“ Labai panašiai, tačiau kiek plačiau šis principas formuluojamas ir Europos mediatorių elgesio kodekse. Nesunku pastebėti, kad Lietuvos įstatymų leidėjai pasinaudojo būtent šiuo tarptautiniu dokumentu formuluodami LR civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 4 str. 4 d. nuostatas. Tačiau verta atkreipti dėmesį, kad Europos mediatorių elgesio kodekse nepriklausomumas ir neutralumas išskiriamas kaip viena sudėtinė šio principo dalis, o nešališkumas kaip kita. Tas Lietuvos teisėkūroje nepadaryta. Kodėl? Sunku atsakyti. Nes skirtumas, nors ir nežymus, tarp neutralumo ir nešališkumo egzistuoja. Pagal Oxfordo žodyne⁵⁵ pateikiamus apibrėžimus neutralus reiškia nepriklausantis ar nepalaikantis nei vienos šalies ginče ar kare, o nešališkas – teisingas ar neutralus.

Šį principą savo straipsnyje „nešališkumas ir neutralumas taikinamajame tarpininkavime“⁵⁶ įdomiai nagrinėja budistų vienuolis, Hong Kongo universiteto budistų centro įkūrėjas Hin Hung. Autoriaus nuomone visiškai tarpininko nešališkumas ir neutralumas įmanomas tik jei pastarasis yra „kastratas iš Marso“. Toks apibrėžimas reiškia, kad neutralus ir nešališkas tarpininkas turi būti aseksualus ir be jokio kontakto su aplinka. Jei jis turi lytį ar kontaktą su aplinka

⁵⁵ Oxford dictionary, Franklin Electronics Publishers, Incorporated, 2010

⁵⁶ Hung, H., "Neutrality and impartiality in mediation," *ADR Bulletin*: Vol. 5: No. 3, Article 7. 2002, [žiūrėta 2010 m. lapkričio 29 d.], prieiga per internetą <http://epublications.bond.edu.au/adr/vol5/iss3/7>

– išlikti visiškai neutraliu neįmanoma. Anot Hin Hung, po neutralumu ir nešališkumu slypi keturi esminiai dalykai:

1. „*nepartizaninis teisingumas*“ nereiškia, kad tarpininkas turi akylai laikytis nuomonės, kad šalys yra lygios. Jo tikslas yra elgtis su šalimis vienodai pagarbiai be jokios diskriminacijos ar kurios nors šalies palaikymo, siekti jų poreikių ir interesų.
2. *Tarpininko intervencijos laipsnis* nusako kiek jis laikosi nesikišimo į ginčo sprendimą, kiek palieka ginčo sprendimo galios ginčo šalims. Įvairių autorių nuomonės šiuo klausimu išsiskiria. Vieni teigia, kad ginčo sprendimo radimas yra išimtinai šalių teisė, kiti, kad tarpininkas gali siūlyti įvairius, jo manymu, priimtinius variantus, dar kiti, kad tarpininkas susitarimo variantų nesiūlo, bet privalo pranešti šalims jei mano, kad šalių pasiektas susitarimas yra nesąžiningas ar neteisingas.
3. *rolių limitavimas* atspindi tai, kad tarpininkas taikinamojo tarpininkavimo metu turi atsiriboti nuo kitų savo veiklų. Tai reiškia, kad jis negali būti tarpininku jei viena iš ginčo šalių yra jo klientė kitoje profesinėje srityje. Pvz. tarpininkas yra advokatas ir viena ginčo šalių yra jo klientas. Egzistuojant kokiam nors ryšiui tarp tarpininko ir vienos iš šalių, taikinamasis tarpininkavimas galimas tik tokiu atveju kai abiems šalims apie tai pranešta ir jos tam neprieštarauja.
4. *Objektyvumas* nors teorijoje ir teigiama, kad tarpininkas turi būti objektyvus, jis turi veikti nepaisant to kokios yra šalys, jų asmenybės, kultūrinės priklausomybės, tačiau realybėje žmogus bet koks žmogus, tame tarpe ir tarpininkas, yra su savo pasaulėžiūra, veikiamas aplinkos. Todėl svarbu, kad tarpininkas suprastų savo vertybes ir įsitikinimus ir, be abejojimo, šalių vertybes bei įsitikinimus ir atsikis tam tikrai situacijai nebandytų šių savo pažiūrų primesti šaliam.

2.3.3. Sąžiningumas - bendradarbiavimas

Nors Lietuvos teisėkūroje šis principas nėra išsamiai aprašytas, o tik paminėtas teisminės mediacijos taisyklėse, tai anaipol nereiškia, kad jis nėra svarbus. Europos mediatorių elgesio kodekse šis principas įtvirtintas 3.2. punkte ir išdėstytas sekančiai: „Mediatorius turi užtikrinti, kad visos šalys turėtų pakankamas galimybes būti įtrauktos į procesą. Mediatorius turi informuoti šalis ir gali nutraukti mediaciją, jeigu:

- susitarimas, kuris bus pasiektas, mediatoriui atrodo neįvykdomas arba neteisėtas, atsižvelgiant į bylos aplinkybes ir mediatoriaus kompetenciją atlikti tokį vertinimą, arba
- mediatorius mano, kad mažai tikėtina, jog tęsiant mediaciją bus pasiektas susitarimas.“ Šis principas tarpininkui užkrauna labai dideles pareigas. Jis turi neperžengdamas nešališkumo

užtikrinti, kad šalys nors ir nebūdamos lygios turėtų vienodas galimybes pasinaudoti viskuo ką taikinamasis tarpininkavimas gali pasiūlyti. Taip pat tarpininkui reikia įžvelgti ar šalys veikia sąžiningai ir siekia iš tiesų išspręsti konfliktą, o ne kokių nors kitų tikslų pvz. dėl to paties ginčo vykstančio teismo proceso užvilkinimo. Pastebėjęs šalies nesąžiningumą tarpininkas turi arba pasiekti, kad šalis elgtųsi sąžiningai arba nutraukti procesą. Taip pat jei tarpininkas jaučia, kad procesas neveda link susitarimo ir taikaus ginčo išsprendimo, jis privalo nutraukti procesą. Tokia taisyklė užkerta kelią galimybei nesąžiningam tarpininko pasipelnymui iš besinaudojančių taikinamojo tarpininkavimo paslaugomis. Taigi šis principas ne tik įpareigoja tarpininką užtikrinti proceso sąžiningumą, bet ir patį būti sąžiningu.

Bendradarbiavimą taikinamajame tarpininkavime galima įvardyti kaip sudedamąją sąžiningumo principo dalį. Juk sąžininga ginčo šalis taikinamajame tarpininkavime turi dėti visas pastangas, kad konfliktas kuo greičiau būtų išspręstas, o tokios pastangos turi apimti visų pirma ginčo šalių bendravimą tarpusavyje bei su tarpininku, taip pat sąžiningą reikšmingų visų galinčių turėti įtakos konfliktui faktų ir kitų veiksnių atskleidimą, nuoširdų sąžiningo ir abiem šalims priimtino susitarimo siekimą. Tik aktyviai bendradarbiaujant yra įmanomas sąžiningas taikinamasis tarpininkavimas. Vien jau pats terminas „tarpininkavimas“ rodo, kad pagrindinis veikėjas šiame procese yra šalys, kurios savo bendromis pastangomis, padedamos tarpininko siekia rasti geriausią sprendimą susidariusiai situacijai.

2.3.4. Konfidencialumas

Vienas svarbiausių taikinamojo tarpininkavimo principų yra konfidencialumas. Jis įtvirtintas LR civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 7 str., teisminės mediacijos taisyklių VI skyriuje, Europos mediatorių elgesio kodekso 4 dalyje, bei daugybėje kitų tarpininkų elgesio principus nustatančių dokumentų⁵⁷. Konfidencialumas taikinamajame tarpininkavime reiškia, kad tiek ginčo šalys, tiek tarpininkas įsipareigoja neatskleisti jokios su taikinamojo tarpininkavimo procesu susijusios ar jos metu gautos informacijos. Į šį įsipareigojimą įeina ir informacijos apie tai, kad taikinamasis tarpininkavimas apskritai vyko neatskleidimas. Šis principas kaip ir visi kiti nėra absoliutus. Teisės aktuose numatyta kokiais atvejais būtina atskleisti taikinamojo tarpininkavimo metu gautą informaciją. LR civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo

---

⁵⁷ Pz. Model Standards of Conduct for Mediators reprinted by permission American Arbitration Association, American Bar Association, Society of Professionals in Dispute Resolution [žiūrėta 2010 m. lapkričio 29 d.], prieiga per internetą: http://www.cadr.org/med_proc4.htm, Family Mediation Canada Members Code of Professional Conduct [žiūrėta 2010 m. lapkričio 29 d.], prieiga per internetą: <http://www.fmc.ca/pdf/CodeProfessionalConduct.pdf> ir kt.

įstatymo 1 d. numatyta, kad konfidencialumo principas negalioja taikinamojo tarpininkavimo metu gautai informacijai, kurios neatskleidimas prieštarautų viešajam interesui (ypač kai reikia užtikrinti vaiko interesus arba užkirsti kelią žalos fizinio asmens sveikatai ar gyvybei atsiradimui).

Yra daugybė įvairių autorių nuomonių apie taikinamojo tarpininkavimo proceso konfidencialumą, jo privalumus ir trūkumus. Pvz. Australijoje *Victoria* teisės instituto teigimu⁵⁸ arbitražas ir taikinamasis tarpininkavimas, priešingai nei teismo posėdžiai, yra vykdomi privačiai ir priimti sprendimai yra konfidencialūs. Nei ginčo priežastis, nei tai kaip jis buvo išspręstas nebūna pavišinami. Būtent todėl konfidencialumas ir yra pats didžiausias privalumas skatinantis šalis naudotis alternatyviais ginčų sprendimo procedūras. Anot Field, Rachael ir Wood, Neal⁵⁹, konfidencialumas atveria galimybes šalims kalbėti, be baimės, kad tam tikra informacija nutekės ir bus ateityje panaudota pvz. teismo procese. Tai skatina šalis jaustis, kad jos bendrauja patikimoje aplinkoje, todėl jos dažnai pateikia daugiau informacijos. Tarpininkams tai irgi yra labai naudinga, nes kuo daugiau informacijos jis gauna, tuo geriau gali įvertinti šalis, jų pozicijas, poreikius, o tai yra būtina, kad jis galėtų kuo efektyviau padėti šalims siekti konflikto išsprendimo. Tuo tarpu Deason, Ellen E.⁶⁰ mano, kad nors konfidencialumas taikinamajame tarpininkavime ir yra pripažįstamas, jis yra ir turėtų būti kontraversiškas, nes jis gali užkirsti kelią tiksliam sprendimų darymui praleidžiant svarbią informaciją. Jis gali veikti priešingai demokratiškiems skaidrumo ir visuomenės dalyvavimo procese principams.

---

⁵⁸ The Law Institute of Victoria, 'General Legal Information – Alternative Dispute Resolution' [žiūrėta 2010 m. lapkričio 29 d.] prieiga internetu: <http://www.liv.asn.au/public/legalinfo/adr>

⁵⁹ Field, R., Wood, N., Confidentiality: An ethical dilemma for marketing mediation? *Australasian Dispute Resolution Journal* 17(2), 2006, pp. 79-87. [žiūrėta 2010 m. lapkričio 29 d.], prieiga internete: http://eprints.qut.edu.au/6287/1/6287_1.pdf

⁶⁰ Deason E. E., The Need for Trust as a Justification for Confidentiality in Mediation: A Cross-Disciplinary Approach, 54 *Kansas Law Review*, 1387-1418 (2006), [žiūrėta 2010 m. lapkričio 29 d.], prieiga per internetą: http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/ukalr54&div=39&g_sent=1&collection=journals

2.4. Civilinio proceso ir taikinamojo tarpininkavimo principų apibendrinimas

Žvelgiant į šiame darbe aprašytus civilinio proceso ir taikinamojo tarpininkavimo principus galima daryti keletą pastebėjimų. Visų pirma principų kiekybė. Neatsitiktinai darbo autorius išskyrė daugiau civilinio proceso skirtumų nei taikinamojo tarpininkavimo. Taip išskirta todėl, kad visi pagrindiniai civilinio proceso principai yra išvardinti CPK, o baigtinio pagrindinių mediacijos principų sąrašo nėra įtvirtinto jokiuose teisės aktuose. Iš CPK išvardintų principų išsamesniam aprašymui buvo atrinkti būtent tie, kurie turi vienokį ar kitokį ryšį su taikinamuoju tarpininkavimu. Pvz. viešumo principas teismo procese tiesiog priešingas konfidencialumo principui taikinamajame tarpininkavime, sąžiningumo - bendradarbiavimo principai yra itin panašūs, tačiau teismo rungimosi principas prieštarauja tokiam bendradarbiavimui koks yra tarpininkavime.

Šiame skirsnyje civilinio proceso bei taikinamojo tarpininkavimo principų ryšys bus analizuojamas tą pačią santykių sritį apimančiais blokais.

1. Bendradarbiavimo bei rungimosi principai civiliniame procese ir sąžiningumo – bendradarbiavimo principas taikinamajame tarpininkavime. Civiliniame procese bendradarbiavimas suprantamas, kaip ginčo šalių pareiga atlikti tokius procesinius veiksmus, kurie yra reikalingi, kad teismo procesas vyktų. Pvz. pateikti atsiliepimą, įrodymus ir pan. Šioje vietoje yra tikrai artimas ryšys su sąžiningumu – bendradarbiavimu mediacijoje. Nes žvelgiant į šio principo esmę, šalys irgi yra įpareigtos atlikti tokius veiksmus, kurie padėtų kuo greičiau ir efektyviau išspręsti konfliktą. Verta atkreipti dėmesį, kad taikinamajame tarpininkavime sąžiningas bendradarbiavimas vyksta savanoriškumu paremtame procese, kuriame šalys bendradarbiauja tarpusavyje siekdamos surasti teisingiausią sprendimą, o ne įrodyti savo tiesą. Tarpininko vaidmuo yra padėti šalims efektyviau bendradarbiauti. Priešingai tam, teisiniame procese, tiek pats dalyvavimas, tiek bendradarbiavimas yra griežtai reglamentuotas ir privalomas, o tik retais atvejais šalių norimas. Be to, teismo procese vienas pagrindinių principų yra rungimosi. Jis lemia, kad bendradarbiavimas teisme vyksta savos tiesos įrodinėjimo ir kitos ginčo šalies tiesos paneigimo klimato. Teisėjas lieka tokio šalių bendradarbiavimo vertintojas ir sprendimo priėmėjas. Nesunku pastebėti, kad bendradarbiavimas taikinamajame tarpininkavime siekiant bendro, abiem šalims priimtino susitarimo, su tarpininko pagalba iš šalies yra efektyvesnis, nei bendradarbiavimas teismo aplinkoje, kur dažniausiai bendradarbiavimas vyksta griežtai reglamentuotoje aplinkoje siekiant savų, o ne bendro tikslo, su trečiuoju asmeniu, kuris ir priima galutinį sprendimą.

2. *Viešumo principas teismo procese ir konfidencialumo principas taikinamajame tarpininkavime.*
- Šie du principai nors ir yra visiškai vienas kitam priešingi, tačiau reguliuoja tą pačią sferą – informacijos prieinamumą publikai. Akivaizdus skirtumas – teisme visa informacija vieša (prieinama visuomenei) išskyrus tam tikras išimtis, o taikinamajame tarpininkavime visa informacija, įskaitant informaciją apie tai, kad procesas apskritai vyko – konfidencialu (neprieinama visuomenei). Tik iškyla vienas klausimas, kodėl dviejuose procesuose skirtuose tam pačiam tikslui - išspręsti tarp šalių kilusį ginčą informacijos prieinamumas yra visuomenei yra visiškai skirtingas?

Anot Lee J. A. ir Giesler C.⁶¹, taikinamojo tarpininkavimo tikslas yra išsiaiškinti visus jos dalyvių interesus ir skatinti šalis ieškoti kuo daugiau būdų, kad šie interesai būtų patenkinti. Išsamiai vertinant šiuos interesus ir galimybes dažniausiai reikia atskleisti tarpininkui ir kitai ginčo šaliai jautrią asmeninę informaciją ir emocinį požiūrį į kitus. Į tai gali įeiti verslo paslapčių, fakto ar teisės klausimų atskleidimas. Kaip plačiai šią informaciją šalis atskleis (nuo to priklauso ir taikinamojo tarpininkavimo sėkmė) yra glaudžiai susiję su tuo, kokią apsaugą gauna taikinamojo tarpininkavimo dalyviai šios informacijos slaptumui. Šalys be tinkamos apsaugos nuo informacijos atskleidimo nesirinks taikinamojo tarpininkavimo, o jei bus nukreiptos į ją įstatymų numatyta tvarka, nebus tokios atviros. Ne konfidencialiame taikinamajame tarpininkavime jo dalyviai elgsis uždariau, atsargiau vadovaudamiesi tokia maniera, kuri labiau tinka labiau tinka pokerio žaidėjams. Būtent dėl to, kad taikinamojo tarpininkavimo tikslas yra ne nugalėti kitą pusę, o rasti abiem priimtina konflikto sprendimą atskleidžiant tikruosius interesus, jausmus ir slaptą informaciją, darniai ir sąžiningai bendradarbiaujant, lemia, kad procesas turi būti apsaugotas nuo viešumo. Konfidencialumo išimtis yra tik įstatymu numatytos, už konfidencialumo pažeidimą tarpininkas atsako įstatymo numatyta tvarka.

Priešingai tam teismo procese viešumas yra būtinas, nes jis atveria galimybes kontroliuoti teismų veiklą, padeda nustatyti piktnaudžiavimo atvejus, didina pasitikėjimą teismu ir t.t. Kyla klausimas, kodėl taikinamajame tarpininkavime viešumas neiškeliamas kaip kontrolės, pasitikėjimo didinimo garantas? Šio darbo autoriaus nuomone, esminiai elementai padedantys atsakyti į šį klausimą yra proceso kontrolės ir sprendimo priėmimo teisę turintys asmenys. Juk civilinio proceso eigą valdo ir galutinį sprendimą priima teismas. Suteikiant tokią galią būtina

---

⁶¹ Lee J. A., Giesler C. Confidentiality in mediation, Harvard Negotiation Law Review 3, 1998, p. 290, [žiūrėta 2010 m. lapkričio 30 d.], prieiga per internetą: <http://heinonline.org/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/haneg3&type=Image&id=293>

pasirūpinti, kad būtų galimybė kontroliuoti. Galimybė bet kam suinteresuotam stebėti procesą, susipažinti su jo medžiaga yra puikiausia kontrolė. Esant tokiai viešai, bendruomenės kontrolei didėja ir pasitikėjimas teismais, visuomenė tampa labiau teisiškai išprusus. taikinamojo tarpininkavimo atveju, tiek procesą valdo, tiek sprendimą priima šalys, todėl nėra didelio poreikio išorinei kontrolei, viešumui. Taikinamasis tarpininkavimas tiek pagal tarptautinius tarpininkų elgesio kodeksus, taisykles, tiek pagal ir Lietuvos teisės aktus yra paviešinamas tik tada kai to reikalauja viešasis interesas.

3. *Teisės į teisminę gynybą ir teisingumą vykdo tik teismas ir taikinamojo tarpininkavimo savanoriškumo principas.* Šio darbo autoriaus nuomone, konflikto šalių savanoriškas apsisprendimas pasirinkti teismo procesą arba lygiavertį jam - taikinamąjį tarpininkavimą, atspindi šių principų ryšį. Lietuvos autoriai⁶² aiškindami teisės į teisminę gynybą principą nurodo, jog jis yra įtvirtintas Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnyje, o Europos Komisija savo 2002 m. balandžio 19 d. Žaliojoje Knygoje dėl alternatyvių ginčų sprendimo būdų civilinėje ir komercinėje teisėje⁶³ (toliau žaliaji knyga) tą patį straipsnį vertina kaip teisę į teisingumą (**nėra** žodžio **teismą**) įtvirtinančią normą, galima daryti išvadą, kad ginčo šalys turi vienodą teisę (dauguma atvejų gali savanoriškai pasirinkti) kreiptis tiek į teismą, tiek ir į taikinamąjį tarpininkavimą ir tai galima laikyti pasinaudojimu asmens teise į teisingumą. Žalioji knyga nurodo, kad valstybės narės turi siekti didinti teisingumo prieinamumą visuomenei. Kaip vieną iš priemonių šiam tikslui pasiekti, Europos Komisija nurodo, kad reikia sukurti, tobulinti arba didinti alternatyvių ginčų sprendimų procedūrų, į kurias patenka ir taikinamasis tarpininkavimas, prieinamumą visuomenei. Jeigu taikinamąjį tarpininkavimą Lietuvoje vertinsime taip kaip siūlo Europos Komisija (viena iš priemonių pasinaudoti teisingumu, alternatyvi, bet lygiavertė teismui), tai LR CPK 6 str. ir LR Konstitucijos 109 str. įtvirtintas „teisingumą vykdo tik teismas“ principas turėtų būti suprantamas plačiau – „teisingumą vykdo tik šalių pasirinkta teisingumo įgyvendinimo priemonė“
4. *Dispozityvumo ir lygiateisiškumo principai teisme ir nešališkumo ir neutralumo principas taikinamajame tarpininkavime.* Šie principai siejasi tuo, kad dispozityvumo ir lygiateisiškumo principai ginčo šalis teisme įgalina tiek, kiek leidžia įstatymas pačias lygiomis teisėmis veikti

---

⁶² Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė I tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 137.

⁶³ Green paper on alternative dispute resolution in civil and commercial law, Commission of the European Communities, 2002.

civilinį procesą norima linkme. Tuo tarpu nešališkumo ir neutralumo principas taikinamajame tarpininkavime įpareigoja tarpininką elgtis vienodai sąžiningai su ginčo šalimis leidžiant joms pačioms kreipti procesą taip kaip norima linkme. Nešališkumo taikinamajame tarpininkavime sąlyginai atitinka lygiateisiškumą teisme, tuo tarpu dispozityvumą atitinka tarpininko neutralumas. Verta pastebėti, kad dispozityvumo principas teisme leidžia ginčo šalims naudotis jų procesinėmis teisėmis, kurios yra nurodytos įstatyme (pvz. CPK 305 str. šalys turi teisę skųsti teismo priimtą sprendimą apeliacine tvarka), be to teisėjas gali šalių atliktus procesinius veiksmus priimti ar atmesti. Tai reiškia, kad šalys nors ir laisvos veikti, bet yra įspraustos į rėmus, kaip veikti. Tuo tarpu neutralumas taikinamajame tarpininkavime reiškia, kad šalims yra palikta visiška proceso kontrolė. Šalys gali pasirinkti naudotis tarpininko pasiūlytomis proceso taisyklėmis arba gali šias taisykles susikurti pačios, gali jas bendru sutarimu keisti. Tai rodo didesnę taikinamojo tarpininkavimo lankstumą lyginant su teismo procesu.

3. GINČO POBŪDŽIO IR TINKAMIAUSIO JO SPRENDIMO BŪDO SANTYKIS

Civilinis procesas nuo seno yra vyraujanti ginčų sprendimo procedūra, tačiau didėjant bylų skaičiui, ilgėja jų išsprendimo laikas, didėja sąnaudos, mažėja efektyvumas. Dėl šių priežasčių kaip alternatyva teismui ir atsirado alternatyvios ginčų sprendimo procedūros. Jų tikslas lygiai toks pats kaip ir teismo – išspręsti ginčą. Jų atsiradimas mažina teismams tenkančių bylų kiekį, bylinėjimosi laiką ir išlaidas. Turint alternatyvius ginčo sprendimo būdus natūraliai kyla klausimai: kurį ginčo sprendimo būdą pasirinkti, ar tinkamas ginčo sprendimo būdo pasirinkimas gali turėti įtakos ginčo baigčiai, kokie ginčo ypatumai turi įtakos tam tikro ginčo sprendimo būdo pasirinkimui? Kadangi civilinis procesas ir taikinamasis tarpininkavimas yra dvi skirtingos ginčo sprendimo sistemos siekiančios to paties tikslo, svarbu panagrinti – kuri iš jų yra efektyvesnė tam tikro pobūdžio ginčų sprendimui. Šiame skyriuje bus nagrinėjami skirtingo pobūdžio ginčai, bus bandoma nustatyti kokio pobūdžio ginčai labiau tinkami spręsti teisme civilinio proceso būdu ir kokio taikinamojo tarpininkavimo pagalba.

Pradžiai pabandykime trumpai apibrėžti kaip ginčai yra sprendžiami civilinio proceso ir kaip mediacijos keliu. Iš to bus matyti, kuris procesas į kokius ginčo aspektus labiau orientuojasi ir kur sutelkiamas pagrindinis dėmesys.

Civilinis procesas. LR CPK 2 str. nurodomas civilinio proceso tikslas - ginti asmenų, kurių materialinės subjektinės teisės ar įstatymų saugomi interesai pažeisti ar ginčijami, interesus, tinkamai taikyti įstatymus teismui nagrinėjant civilines bylas, priimant sprendimus bei juos vykdant, taip pat kuo greičiau atkurti teisinę taiką tarp ginčo šalių, aiškinti bei plėtoti teisę. Jau iš paties proceso tikslo matyti, kad civilinio proceso keliu ginčai sprendžiami orientuojantis į teisę, teisingą teisės taikymą ir teisinės taikos atstatymą. Kai kuriems ginčams būtent to ir reikia ir pakanka, tačiau svarbu pastebėti, kad yra ir tokių ginčų, kuriuose svarbu ne tik teisosios šalies nustatymas, teisinės taikos atstatymas, bet ir šalių tolimesnių santykių išsaugojimas, šalių tikrųjų interesų atskleidimas ir jų įgyvendinimas.

Taikinamasis tarpininkavimas. Anot Lee J. A. ir Giesler C.⁶⁴, taikinamojo tarpininkavimo tikslas yra išsiaiškinti visus jos dalyvių interesus ir skatinti šalis ieškoti kuo daugiau būdų, kad šie interesai būtų patenkinti. Šis procesas yra neformalus, jame ginčo šalys pačios gali nusistatyti taisykles, kreipti ginčą norima linkme ir spręsti ne tik teisinius klausimus.

---

⁶⁴ Lee J. A., Giesler C. Confidentiality in ... p. 290, [žiūrėta 2010 m. lapkričio 30 d.], prieiga per internetą: <http://heinonline.org/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/haneg3&type=Image&id=293>

3.1. Šeimos (skirybų) ginčai

Iš pradžių pabandykime trumpai apibrėžti šeimos (skirybų) ginčą keletu aspektų:

- Ginčo šalys du fiziniai asmenys, tarpusavyje labai artimai susiję - kartu gyvenantys, dažnai turintys vaikų, dažniausiai bendras turtas, bendras laisvalaikis ir pan. ,
- Dažniausias konflikto objektas – turto, „vaikų dalybos“,
- Ginčo klimatas – daug emocijų, kartais jos atsiduria virš interesų,
- Tikslai – įvairūs, nuo siekio greičiau viską baigti iki kitos šalies sužlugdymo.

„Teisininkai praktikuojantys šeimos teisę žino koks svarbus gali būti tikras kompromisas. Vertingas tikslas daugelyje šeimos ginčų yra pasiekti ankstyvą kompromisinį susitarimą, dėl daugybės garbingų ir aiškių priežasčių. Teisininkai taip pat žino, kad praėjus šiek tiek laiko kai kurie susitarimai išyra. Visi šeimos teisės srityje žino, kad teismo pasiekti rezultatai taip pat neišlieka.“⁶⁵

Ši citata rodo, jog šeimos ginčai sprendžiami padedant teisininkams turi šiokių tokių problemų. To paties autoriaus nuomone, šeimos ginčiuose svarbu ne tik rasti sprendimą, bet pasiekti, kad jis būtų šalims išties priimtinas. Kitas svarbus tikslas daugelyje šeimos ginčų yra išsaugoti santykius. Skirybų ginčiuose tolimesnių santykių išsaugojimas yra itin svarbus ne tik besiskiriantiems, bet dar labiau jų vaikams. Kai kuriais atvejais galima pasiekti susitarimą, jo tikrą priimtinumą ir išsaugoti šalių tolimesnius santykius, tačiau labai retai teisme, kartais surandant greitą kompromisą pas teisininką, bet gan dažnai taikinamajame tarpininkavime. Kaip galima būtų pagrįsti tokį autoriaus teiginį? M. Roberts⁶⁶ teigimu, skirybos, tai ne paprastas įvykis užtvirtinamas teisiškai, bet kompleksinis socialinis reiškinys bei kompleksinė asmeninė patirtis. Anot autoriaus skirybos susideda iš 6 elementų:

1. Emocinės skirybos – pykčio, skausmo, pasitikėjimo ir patrauklumo netekimo jausmai,
2. Teisinės skirybos – suteikia teisę vėl susituokti,
3. Ekonominės skirybos – finansų ir nuosavybės perorganizavimas,
4. Bendratėvinės skirybos – gyvenamosios vietos, vaikų priežiūros klausimai,
5. Bendruomeninės skirybos – išsiskyrusio ryšys su socialine aplinka, skirybų poveikis socialiniam portretui,
6. Psichinės skirybos – asmens autonomiškumo atsistatymas.

Kaip pastebi autorius, skirybos paliečia tikrai daug asmens gyvenimo sričių, sukelia nemažai svarbių emocijų išgyvenimų. Tačiau civilinio proceso tikslas nėra aiškintis šalių emocijų, bendruomenės požiūrio į išsiskyrusį asmenį. Teismas iš šešių M. Roberts pateiktų skirybų elementų

⁶⁵ American arbitration association. Handbook on mediation. JurisNet, 2006, p. 341, Family Law Disputes Cry Out for Mediated Settlements by Roger C. Clapp.

⁶⁶ Roberts M., Mediation in family disputes: principles of practice. Ashgate publishing ltd. 2008, p. 30-31

savo procesu išsprendžia geriausiai atveju tik tris: teisines, ekonomines ir bendratėvines skyrybas. Kiti trys žmogui labai svarbūs skyrybų elementai paliekami nuošalyje. Priešpastačius taikinamojo tarpininkavimo keliu sprendžiant ginčą yra galimybė ne tik išspręsti tuos pačius teisinius, ekonominius ir bendratėvinius klausimus, bet ir paliesti jausmų, bendruomenės ir net asmens autonomijos temas. S. Roberts⁶⁷ apibūdindamas šeimos taikinamąjį tarpininkavimą sako, kad jos tikslas yra pasiekti, kad šalys vėl kalbėtųsi. Anot jo kalbėjimasis yra viena iš svarbiausių priemonių, kad būtų išvengta problemų. M. Roberts teigia, kad ginčo šalys kalbėdamos išreiškia jausmus, pateikia priemones, padedančias pasiekti susitarimą.

Šio darbo autoriaus nuomone, šeimos ginčų sprendimui taikinamasis tarpininkavimas gali būti labiau efektyvus nei civilinis procesas, nes civilinis procesas sprenddamas ginčą nuošalyje palieka daug šalims svarbių klausimų, išsprendžia tik teisinius klausimus, nėra orientacijos į šalių santykių išlaikymą, kas yra itin svarbu, ypač, jei besiskirianti pora turi vaikų.

3.2. Verslo ginčai

Verslo ginčų apibrėžimas⁶⁸:

- Šalys – du arba daugiau fizinių asmenų besiverčiančių ūkine veikla, juridiniai asmenys,
- Dažniausias ginčo objektas – pinigai,
- Ginčo klimatas – interesai svarbiau nei emocijos,
- Tikslai – patenkinti savo interesus.

Anot, D. L. Rome⁶⁹, taikinamasis tarpininkavimas verslo ginčiuose dažnai gali patekti į aklavietę, kai šalys turi poliarizuotą vaizdą apie konfliktą, dažnai nulemtą informacijos trūkumo ir nesupratimo. Taikinamojo tarpininkavimo pagrindinis tikslas yra šalių tikrųjų interesų atskleidimas ir bendro sprendimo radimas. Verslo ginčiuose interesai dažnai yra taip, kad viena šalis prašo per daug pinigų, kita siūlo per mažai ar net išvis nesiūlo. Tokio tipo ginčiuose pinigai dažniausiai yra esminis dalykas. Verslo santykiai yra paremti sutartimis, todėl norint tiesiog atstatyti teisinę taiką tarp šalių, rasti teisią šalį ir jai iš neteisios priteisti ieškinio sumą teisinių priemonių pilnai pakanka. Civilinis procesas puikiai atlieka savo funkciją. Tačiau žvelgiant kitu kampu, kartais apsiginti prieš didelį ieškinį gali kainuoti daugiau nei tiesiog sumokėti ieškovui reikalaujamą sumą. Įmonių advokatai ir vadovybė tai žino, dar daugiau jie dažnai yra įsitikinę, kad būtent tai ir yra ieškinio

---

⁶⁷ Roberts S. *Order and Dispute: An Introduction to Legal Anthropology*, Harmondsworth: Penguin Books, 1979

⁶⁸ Iš verslo taikinamojo tarpininkavimo paskaitos medžiagos 2010 m. spalio 23 d., dėstytojas V. Sviderskis.

⁶⁹ American arbitration association. *Handbook on mediation*. JurisNet, 2006, p. 345, *Resolving Business Disputes: Fact-Finding and Impasse* by Donald Lee Rome.

pagrindas.⁷⁰ Tokiais atvejais gali kilti klausimas ar nėra paprastesnio, pigesnio būdo išspręsti ginčą? Kadangi taikinamasis tarpininkavimas yra universalus procesas tinkantis įvairiems ginčams, jis gali pasitarnauti ir čia. Vien tai, kad taikinamajame tarpininkavime nėra žyminio mokesčio, padėtų sutaupyti nemažai pinigų. Be to šiame procese galima išsiversti be didelių išlaidų teisininkams ruošiantiems įvairius procesinius dokumentus, juk pilnai tikėtina, kad tarpininko padedamos ginčo šalys pačios tiesiogiai bendraudamos ras sprendimą. Tačiau anot, D. L. Rome reikia nepamiršti, kad verslininkai nėra pratę pinigus dalinti ar daryti nuolaidų be pagrindo. Susitarimui nėra būtinas absoliutus žinojimas kas yra teisingas, o kas ne, bet reikia šio to daugiau nei tiesiog reikalavimas. Kadangi taikinamojo tarpininkavimo tikslas nėra faktų aiškinimasis (tai teismo darbas), susitarimo pasiekimui reikia šio to daugiau nei tik šalių priešingų interesų. Taikinamasis tarpininkavimas verslo ginčiuose gali būti sėkmingas tais atvejais jei ginčo šalys nori ir toliau išsaugoti verslo santykius, greitai ir be didelio atgarsio išspręsti ginčą. Be to, versle jei šalis yra įsitikinusi savo teisingumu, tai jai sprendimo radimas ne teismo keliu, atsisakant kai kurių savo interesų gali būti sunkiai suprantamas.

Šio darbo autoriaus nuomone, verslo ginčams tiek civilinis procesas, tiek taikinamasis tarpininkavimas yra lygiavertės alternatyvos. Nuo bylos aplinkybių, ginčo santykių ir tikslų priklauso kurią ginčų sprendimo alternatyvą jai rinktis. Jei šalies tikslas išsaugoti verslo santykius ir tęsti bendradarbiavimą, o ne įrodyti savo tiesą ir prisiteisti kuo daugiau pinigų – labai tikėtina, kad ji rinksis taikinamąjį tarpininkavimą.

3.3. Darbo ginčai

Darbo ginčus galime apibrėžti kaip ginčus kuriuose:

- Šalys - darbuotojas ar darbuotojai ir darbdavys,
- Ginčo objektas – darbo teisiniai santykiai: atlyginimo, atleidimo iš darbo klausimai,
- Ginčo klimatas – stiprios emocijos, pavaldumo ryšiai,
- Tikslai – patenkinti savo interesus.

„Darbo ginčai yra ypač tinkami taikinamajam tarpininkavimui. Asmeniniai klausimai dažnai yra darbo ginčo pagrindas“⁷¹ M. Kallipetis teigimu, taikinamasis tarpininkavimas pateikia daug lanksčių priemonių, kurias galima nukreipti į tuos asmeninius klausimus ir pasiekti abipusiai

⁷⁰ Green, E. D., Marks, J. B., Olson, R. L., Settling Large Case Litigation: An Alternative Approach, 11 Loy. L. A. L. Rev. 497 (1977-1978) p. 497.

⁷¹ Newmark C., Monaghan A., Mediators on mediation, leading mediator perspectives on the practice of commercial mediation, total publishing: 2005, Mediation in employment disputes by Michel Kallipetis QC, p. 184.

tenkinantį rezultatą. Vis dėl to, ne taip kaip kai kurių kitų formų ginčiuose darbo ginčiuose yra tam tikrų techninių, taktinių ir teisinių klausimų, kuriuos reikia įvertinti ir skirti ypatingą dėmesį. Daugumai dirbančių žmonių, darbas yra vienas pagrindinių jų kasdienio gyvenimo elementų. Jis ne tik teikia pajamas, bet ir suteikia saviraiškos galimybių. Blogi darbo santykiai darbuotojui sukelia stiprias emocijas. Taikinamasis tarpininkavimas suteikia privačią, bet struktūrinę galimybę šias emocijas išsakyti. Trumpai sakant taikinamasis tarpininkavimas gali būti kaip iškrova darbuotojams. To paties autoriaus tarpininkavimo patirtis rodo, kad teisiniai klausimai dažnai yra lengviau išsprendžiami kai darbuotojo nuoskaudos yra išsakytos.

Dėl specifinio darbo ginčų pobūdžio, būtent pavaldumo ryšio, didelių emocijų ir ginčo objekto darbo ginčai ir teismo daugelyje šalių sprendžiami tam tikra specialia tvarka. Pvz. Lietuvoje dauguma darbo ginčų turi būti sprendžiami darbo komisijoje ir tik po to, jei komisijos sprendimas netenkina darbuotojo ar sprendimas nebuvo pasiektas, arba jeigu komisija nebuvo sudaryta per 7 dienas arba kai ginčas nebuvo išspręstas per 14 dienų nuo darbuotojo prašymo padavimo dienos galima kreiptis į teismą. Kreiptis į teismą tiesiogiai, nesikreipiant į darbo ginčų komisiją galima tam tikrais numatytais atvejais, pvz. dėl atleidimo iš darbo formuluotės pakeitimo (Lietuvos respublikos darbo kodekso 295 str. 2 d., 2 p.). Pvz. Graikijoje ginčai kylantys iš darbo santykių susijusių su subordinacija ar dėl kokių nors kitų priežasčių susijusių su darbo atlikimu, darbo santykių funkcionavimu ar nutraukimu, darbuotojo teisių pažeidimu ir kiti, kylantys tarp darbuotojo ir darbdavio yra sprendžiami teismuose supaprastinta ir pagreitinta tvarka. Teismas pradinėje nagrinėjimo stadijoje turi bandyti pasiūlyti šalims kompromisinį susitarimą, vis dėl to, tokio procesinio veiksmo neatlikimas teisinių padarinių nesukelia.⁷²

Iš pateiktos informacijos matome, kad dėl specifinio darbo ginčų pobūdžio jų teisinis reguliavimas irgi yra specifinis. Lietuvos atveju dauguma darbo ginčų turi būti sprendžiami ne teismo keliu, o Graikijos atveju – supaprastinta teismine procedūra. Taikinamojo tarpininkavimo atstovų nuomone, darbo ginčai yra puikiai tinkantys šiai procedūrai. Peršasi išvada, kad įprastas teismo procesas darbo ginčams spręsti nėra ar bent jau neturėtų būti pirminis ginčų sprendimo mechanizmas. Šioje vietoje reikia, pasidžiaugti, kad Lietuvoje teisinis reguliavimas yra pažangus ir yra siekiama darbo ginčus spręsti alternatyviu teismui būdu.

3.4. Daugiašaliai ginčai

Daugiašaliais ginčai galime vadinti ginčus, kuriuose:

---

⁷² <http://www.eurofound.europa.eu> informacija, 2009 08 14. [žiūrėta 2010 m. gruodžio 7 d.], prieiga per internetą: <http://www.eurofound.europa.eu/emire/GREECE/JUDICIALSETTLEMENTOFLABOURDISPUTES-GR.htm>

- Šalys – daugiau negu dvi. Gali būti vienas ieškovas ir keli atsakovai ir atvirkščiai arba keli ieškovai ir keli atsakovai,
- Objektas – skirtingoms šalims gali būti skirtingi objektai,
- Klimatas – įvairus gali būti tik interesai, gali būti ir emocijos, esminė problema suvaldyti daugybę ginčo šalių,
- Tikslai – skirtingų šalių gali būti skirtingi.

Daugiašalio ginčo esminis bruožas bei problema ir yra tai, kad jame dalyvauja daugiau nei dvi šalys. Anot D. Richbell⁷³, siekiant ginčą spręsti taikinamojo tarpininkavimo keliu esminės problemos su kuriomis gali susidurti tarpininkas yra:

- Suvaldyti daug žmonių. Pvz. 6 šalių ginče visai tikėtina, kad gali būti 30 dalyvaujančių žmonių. Visų pirma kyla problema kaip tokį skaičių žmonių susodinti prie vieno stalo vienu metu. Toliau seka problema kaip sutelkti dalyvius ties ginčo klausimu, kaip išlaikyti jų dėmesį.
- Laisvas laikas. Likime prie 6 ginčo šalių pavyzdžio. Tarkim jei kiekvienos šalies pasisakymams yra skiriama po pusę valandos, tai pirmoji pasisakiusi šalis savo žodį vėl gaus tik po dviejų su puse valandų. Tylėjimas ginčo šalims sukelia nepasitenkinimą ir nuobodulį.
- „Popierizmas“. Tarpininkas prieš taikinamojo tarpininkavimo procedūrą ginčo šalių paprastai prašo santrumpos apie jų poziciją ir pagrindinių dokumentų. Esant 6 šalims dokumentų kiekis tampa itin didelis.
- Kultūriniai aspektai. Daugiašalis taikinamasis tarpininkavimas dažnai būna ir daugiakultūrinis ar bent jau tarptautinis. Tokiais atvejais problema tampa, kad tuos pačius dalykus vienos šalys mato vienaip, o kitos visiškai kitaip, nes dėl pozicinių, o kultūrinių skirtumų.

Nagrinėjant ginčo daugiašališkumą teismo procese verta atkreipti dėmesį į LR CPK 43 str., kuris apibrėžia bendrininkavimą. Šio straipsnio 1 d. sako, kad ieškinys gali būti pareiškiamas bendrai kelių ieškovų arba keliems atsakovams, jeigu ieškinio dalykas yra:

1. bendrai pagal įstatymus jiems priklausančios teisės arba pareigos (privalomas bendrininkavimas);

---

⁷³ Newmark C., Monaghan A., Mediators on mediation, leading mediator perspectives on the practice of commercial mediation, total publishing: 2005, Mediating multi-party disputes by David Richbell, p. 230-231.

2. to paties pobūdžio reikalavimai arba įsipareigojimai, pagrįsti ta pačia medžiaga fakto ir teisės klausimais, kai kiekvienas iš reikalavimų atskirai galėtų būti atskiro ieškinio dalykas (neprivalomas bendrininkavimas).

Kaip matome, Lietuvos atveju teisme gali būti daugiau negu vienas ieškovas ir daugiau negu vienas atsakovas, tačiau byla turi būti to paties pagrindo, o taikinamajame tarpininkavime galimas daug platesnis daugiašališkumo supratimas, jame gali būti skirtingos šalys su skirtingais interesais ir susietos įvairiausiais ryšiais, ne vien tuo pačiu bylos pagrindu kaip civilinio proceso atveju. Kad teismas išspręstų tokį kompleksinį daugiašalį ginčą, gali prireikti keletu atskirų civilinių procesų tarp vienu, šalių, paskui tarp kitų ir t.t.

Vertinant kuris ginčo sprendimo būdas labiau tinkamas daugiašaliams ginčams spręsti reikia pastebėti, kad teisme nekiltų šalių suvaldymo, įtraukimo į procesą problemų, nes visi šalių procesiniai veiksmai yra griežtai reglamentuoti ir jos įstatymo turi laikytis. Tačiau išliktų, o lyginant su taikinamuoju tarpininkavimu, gerokai padidėtų popierizmo problema. Be to, teisme norint išspręsti sudėtingą kompleksinį ginčą reikėtų keletu, o gal net ir daugybės atskirų bylų nagrinėjimų, kas atimtų daug laiko ir kainuotų daug pinigų. Šios problemos galima išvengti taikinamojo tarpininkavimo pagalba. Trumpai sakant, abu ginčo sprendimo būdai turi ir savo privalumų ir trūkumų sprendžiant daugiašalius ginčus.

Grįžtant prie klausimų kurį ginčų sprendimo būdą pasirinkti, ar tinkamas jo pasirinkimas gali turėti įtakos ginčo išsprendimui visų pirma reikia pabrėžti, kad tiek civilinis procesas, tiek taikinamasis tarpininkavimas yra du teisine prasme lygiaverčiai mechanizmai skirti spręsti ginčams. Jie turi savitumą, skirtingą veikimo pobūdį. Teisminiame procese labiau orientuojamasi į griežtumą, formos tikslumą, visišką įstatymo žodžio sekimą ir sprendimo gavimą iš trečiojo asmens. Taikinamajame tarpininkavime – vyrauja laisvumas, savanoriškumas ir trečiojo asmens pagalba pačioms ginčo šalims priimti joms abiemis palankų sprendimą. Minėtos abiejų procesų savybės vienos iš aprašytų ginčų kategorijų yra lengvinančios ginčo išsprendimą kitose priešingai – sukelia tam tikrų problemų. Iš to galima daryti išvadą, kad nei civilinis procesas, nei taikinamasis tarpininkavimas negali būti vertinamas kaip tobulas mechanizmas visiems ginčams spręsti. Tam tikrose situacijose pasirinkus teismo procesą galima gauti palankesnę sprendimą vienai suinteresuotai šaliai, nei ieškant abipusiai palankaus sprendimo taikinamajame tarpininkavime. Kita vertus taikinamajame tarpininkavime ginčo sprendimui vykstant „kitu kampu“ nei teisme, dažnai galima atrasti gerokai palankesnę sprendimą abiemis pusėms, jei tik jos yra tuo suinteresuotos.

Civiliniame procese, kaip privalumus galima išskirti tai, kad teisme sprendimas visada bus priimtas, taikinamajame tarpininkavime to garantuoti, deja, neįmanoma. Taip pat teisme viskas

vyksta pagal aiškias visiems privalomas taikyles įtvirtintas įstatyme. Dėl to, tam tikrais atvejais, turint patirties, galima numanyti koks teismo sprendimas yra labiausiai tikėtinas. Šio civilinio proceso trūkumais galima įvardinti proceso lankstumo stoką, ilgą trukmę ir dažnu atveju būtinybę turėti teisinių žinių.

Taikinamojo tarpininkavimo privalumais laikytini proceso lankstumas, greitumas, šalių sprendimo priėmimo teisė, pigumas, konfidencialumas. Kaip trūkumus galima įvardinti neužtikrintumą ar bus pasiektas susitarimas, priimto sprendimo įgyvendinimo klausimus.

Atsižvelgiant į minėtas šių ginčų sprendimų būdų savybes, privalumus ir trūkumus, aprašytas skirtingas ginčų kategorijas galima daryti išvadas, kad tam tikrais atvejais (pvz. šeimos, darbo ginčiuose) taikinamasis tarpininkavimas gali turėti privalumų lyginant su teismo procesu, kitais atvejais (pvz. verslo, daugiašaliuose ginčiuose) tiek teismo procesas, tiek taikinamasis tarpininkavimas turi ir stipriųjų ir silpniųjų pusių, todėl drąsiai teigti, kurią ginčo sprendimo alternatyvą pasirinkti gali būti naudingiau, negalime. Apibendrinant pažymėtina, kad tiek ginčo priklausymas tam tikrai kategorijai, tiek tam tikro konkrečiau ginčo aplinkybės lemia tai, kuriuo būdu ginčas gali būti išspręstas sėkmingiau.

IŠVADOS

Apibendrinant darbe pateiktą informaciją reikia padaryti tokias išvadas:

Civilinis procesas ir taikinamasis tarpininkavimas yra du alternatyvūs ginčų sprendimo būdai. Egzistuoja keletas skirtingų civilinio proceso ir taikinamojo tarpininkavimo tarpusavio santykio modelių. Labiausiai paplitę yra teisminės mediacijos, iš teismo nukreipiamos ir neteisminės mediacijos modeliai. Lietuvoje yra galima ir teisminė ir neteisminė mediacija. Deja, ji yra tik galima, o praktikoje beveik nenaudojama.

Civilinis procesas yra plačiai reglamentuotas CPK ir kituose įstatymuose. Tuo tarpu taikinamojo tarpininkavimo teisinis reglamentavimas lyginant su civiliniu procesu yra labai siauras. Siauras teisinis reglamentavimas taikinamajam tarpininkavimui leidžia būti labai lanksčiu, lemia didelę principų svarbą.

Civilinis procesas ir taikinamasis tarpininkavimas turi nemažai bendrų principų, tokių kaip sąžiningumas, bendradarbiavimas ir pan., tačiau yra keletas esminių skirtumų tarp šių procesų ir principiniame lygmenyje. Pats ryškiausias – viešumas civiliniame procese ir konfidencialumas taikinamajame tarpininkavime. Vis dėl to principinių panašumų daugiau nei skirtumų, kas rodo, kad šie du ginčų sprendimo būdai yra siekiantys panašaus tikslo.

Civilinio proceso tikslas yra atstatyti tarp ginčo šalių teisinę taiką. Taikinamojo tarpininkavimo tikslas – atstatyti tarp ginčo šalių socialinę taiką.

Tam tikro pobūdžio ginčus galima tikėtis išspręsti geriau taikinamojo tarpininkavimo pagalba, kitus civilinio proceso būdu. Tinkamesnės ginčo sprendimo alternatyvos pasirinkimas gali turėti įtakos ginčo išsprendimo kokybei.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. Europos mediatorių elgesio kodeksas, 2004
2. Europos Parlamento ir tarybos direktyva 2008/52/EB 2008 m. gegužės 21 d. dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų.
3. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // žin. 1995, Nr. 40-987.
4. Green paper on alternative dispute resolution in civil and commercial law, Commission of the European Communities, 2002.
5. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // žin., 2002, Nr. 36-1340.
6. Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas // žin., 2008, Nr. 87-3462.
7. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas // žin., 2002, Nr. 64-2569.
8. Lietuvos Respublikos Konstitucija 30 str., Lietuvos Respublikos Seimas. Vilnius, 2000.
9. Lietuvos Respublikos Teismų įstatymas // žin. 1994, Nr. 46-851.
10. Teisminės mediacijos taisyklės, I skyrius 3, 4, 5 dalys. Patvirtinta Teismų tarybos 2005 m. gegužės 20 d. nutarimu Nr. 13P-348 (2007 m. sausio 26 d. Teisėjų tarybos nutarimo Nr. 13 P-15 redakcija).
11. Model Standards of Conduct for Mediators reprinted by permission American Arbitration Association, American Bar Association, Society of Professionals in Dispute Resolution [žiūrėta 2010 m. lapkričio 29 d.], prieiga per internetą: http://www.cfd.org/med_proc4.htm,
12. Family Mediation Canada Members Code of Professional Conduct [žiūrėta 2010 m. lapkričio 29 d.], prieiga per internetą: <http://www.fmc.ca/pdf/CodeProfessionalConduct.pdf>

Teismų praktika:

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 1999 m. balandžio 12 d. nutartis c. b. M. Jankauskas v. Jonavos rajono žemėtvarkos skyrius, Žeminių agrarinės reformos tarnyba (bylos Nr. 3K-3-49/1999, kategorija 35).
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2000 m. vasario 21 d. nutartis c. b. M. Jankauskas v. K. Blaževičius ir kt., Nr. 3K-3-203/2000, kat. 37.
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas dėl Komercinių bankų įstatymo // žin. 1996, Nr. 25-630.

4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir Karo tarnybos įstatymo 48 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // žin., 2002, Nr. 69-2832.
5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutartis dėl Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85 straipsnio 3 dalies (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), 139 straipsnio 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 19 d. red.), Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 306 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. red.), 308 straipsnio (2006 m. birželio 1 d. red.) 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. red.), 324 straipsnio 12, 13 dalių (2002 m. kovo 14 d. red.), 377 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. red.) 9 dalies (2002 m. kovo 14 d. red.), 448 straipsnio 7 dalies (2002 m. kovo 14 d. red.), 454 straipsnio 5, 6 dalių (2002 m. kovo 14 d. red.), 460 straipsnio 4, 5 dalių (2002 m. kovo 14 d. red.), Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 268 straipsnio 3 dalies (2002 m. vasario 28 d. red.), 285 straipsnio 2, 5 dalių (2002 m. vasario 28 d. red.), 286 straipsnio 1 dalies (2002 m. vasario 28 d. red.), 288 straipsnio 4 dalies (2002 m. vasario 28 d. red.), 289 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. red.), 303 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. red.), 320 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. red.), 325 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. red.), 358 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. red.) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl pareiškėjo - Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 119 straipsnio 2 dalies 1 punktas (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 119 straipsnio 5 dalis (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 120 straipsnio (2003 m. sausio 21 d. redakcija) 1 punktas (2002 m. sausio 24 d. redakcija), Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. vasario 19 d. dekretas Nr. 2067 "Dėl apygardos teismo teisėjo įgaliojimų pratęsimo", Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. birželio 18 d. dekretas Nr. 128 "Dėl apygardų teismų skyrių pirmininkų skyrimo" ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Vilniaus apygardos teismo teisėjas Konstantas Ramelis skiriamas šio teismo civilinių bylų skyriaus pirmininku, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai // žin. 2006, Nr. 102-3957.

Specialioji literatūra:

1. American arbitration association. Handbook on mediation. JurisNet, 2006.
2. Baublys G. Teismo sprendimas kaip teisingumo aktas. Disertacija. Vilnius, 2001.
3. Dean M. Japanese Legal System second Editon, London: Cavenish Publishing Limited, 2002.
4. Deason E. E., The Need for Trust as a Justification for Confidentiality in Mediation: A Cross-Disciplinary Approach," 54 *Kansas Law Review*, 1387-1418 (2006). [žiūrėta 2010 m. lapkričio 29 d.], prieiga per internetą:

http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/ukalr54&div=39&g_sent=1&collection=journals

5. Doherty N., Guylor M., *The essential guide to workplace mediation & conflict resolution*.
6. Driukas A., Valančius V., *civilinis procesas: teorija ir praktika I tomas*, Vilnius: teisinės informacijos centras, 2005.
7. Ficks E., *Models of general court-connected conciliation and mediation for commercial disputes in Sweden Australia and Japan*, *Zeitschrift für Japanisches Recht/Journal of Japanese Law*, no. 25/2008. [žiūrėta 2010 m. liepos 23 d.], prieiga per internetą:
http://sydney.edu.au/law/anjel/documents/ZJapanR/ZJapanR25/ZJapanR25_09_Ficks.pdf
8. Field, R., Wood, N., *Confidentiality: An ethical dilemma for marketing mediation?* *Australasian Dispute Resolution Journal* 17(2), 2006. [žiūrėta 2010 m. lapkričio 29 d.], prieiga internete:
http://eprints.qut.edu.au/6287/1/6287_1.pdf
9. Fleming J., Hazard G. C., Leubsdorf J., *civil procedure*, 4th edition, Boston: Little, Brown and Co., 1992.
10. Goodman A., Hammerton A. *Mediation Advocacy*. Lightening source UK Ltd., 2006.
11. Green, E. D., Marks, J. B., Olson, R. L., *Settling Large Case Litigation: An Alternative Approach*, 11 *Loy. L. A. L. Rev.* 497 (1977-1978)
12. Haynes J. M., Haynes G. L., Sun Fong L., *Mediation— positive conflict management*, p. 1
13. Hung, H., "Neutrality and impartiality in mediation," *ADR Bulletin*: Vol. 5: No. 3, Article 7. 2002. [žiūrėta 2010 m. lapkričio 29 d.], prieiga per internetą
<http://epublications.bond.edu.au/adr/vol5/iss3/7>
14. *International encyclopedia of comparative law*. Vol II. Ch. 3; taip pat žr. *The Sources of Law. A comparative empirical study. National systems of sources of law; Challenges to law at the end of 20th century: Sources of law and legislation: Proceedings of the 17th world congress of the international association for philosophy of law and social philosophy*. Bologna, June 16-21, 1995. Vol. 3 / edited by E. Atwood, P. Comanducci. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 1998; Watson A. Cit. op.
15. Iš verslo taikinamojo tarpininkavimo paskaitos medžiagos 2010 m. spalio 23 d., dėstytojas V. Sviderskis.
16. Kaminskienė N. *Alternatyvus Civilinių ginčų sprendimas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009.
17. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. *Civilinio proceso teisė I tomas*. Vilnius: Justitia, 2003.
18. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. *Civilinio proceso teisė II tomas*. Vilnius: Justitia, 2005.

19. Lee J. A., Giesler C. Confidentiality in mediation, Harvard Negotiation Law Review 3, 1998. [žiūrėta 2010 m. lapkričio 30 d.], prieiga per internetą:
<http://heinonline.org/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/haneg3&type=Image&id=293>
20. Lietuvių kalbos institutas Dabartinės lietuvių kalbos žodynas IV leidimas, Vilnius: mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000, p. 611.
21. Milašius T. Mediacija kaip alternatyvus ginčų sprendimo būdas // Teisė, 2007, Nr. 63.
22. Newmark C., Monaghan A., Mediators on mediation, leading mediator perspectives on the practice of commercial mediation, totel publishing: 2005, Mediation in employment disputes by Michel Kallipetis QC.
23. Norkus R. Supaprastintas civilinis procesas. Vilnius: Justitia, 2007.
24. Oxford dictionary, Franklin Electronics Publishers, Incorporated, 2010
25. Roberts M., Mediation in family disputes: principles of practice. Ashgate publishing ltd. 2008.
26. Roberts M. Why mediation works (2000). [žiūrėta 2010 m. gruodžio 2 d.] Prieiga per internetą <<http://www.mediate.com//articles/roberts.cfm>> .
27. Roberts S. Order and Dispute: An Introduction to Legal Anthropology, Harmondsworth: Penguin Books, 1979
28. Simaitis R. Mediacijos privačiuose ginčiuose teisinio reguliavimo tendencijos Lietuvoje // Justitia, 2007, Nr. 2 (64)
29. Simaitis R. Pranešimas: Teisminė mediacija: Kas tai? 2006.
30. Sondaitė J. Mediacijos stilių lyginamoji analizė // Socialinis darbas, 2004, 3 (2).
31. Spencer D., Brogan M. Mediation law and practice. Cambridge University Press, 2006.
32. Tarptautinių žodžių žodynas, © Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985, [žiūrėta 2010 m. lapkričio 3 d.], prieiga per internetą:
<http://www.zodziai.lt/reiksme%26word%3Dprincipas%26wid%3D16003>.
33. The Law Institute of Victoria, 'General Legal Information – Alternative Dispute Resolution' [žiūrėta 2010 m. lapkričio 29 d.] prieiga internetu: <http://www.liv.asn.au/public/legalinfo/adr>
34. Zuckerman A. A. S. Civil justice in crisis, Oxford: Oxford university press, 1999.

Internetiniai šaltiniai:

1. <http://www.eurofound.europa.eu> informacija, 2009 08 14. [žiūrėta 2010 m. gruodžio 7 d.], prieiga per internetą:
<http://www.eurofound.europa.eu/emire/GREECE/JUDICIALSETTLEMENTOFLABOURDISPUTES-GR.htm>

2. Nacionalinė teismų administracija. [Žiūrėta 2010 m. birželio 29 d.], prieiga per Internetą:
<http://www.teismai.lt/lt/mediacija/visuomenei/>.
3. Teismo mediatorių sąrašas [Žiūrėta 2010 m. birželio 30 d.], prieiga per Internetą:
http://www.teismai.lt/dokumentai/bendroji_informacija/teismo_mediatoriu_sarasas.doc.

SANTRAUKA

CIVILINIO PROCESO IR TAIKINAMOJO TARPININKAVIMO PROCEDŪROS CIVILINIUOSE GINČUOSE SANTYKIS LIETUVOJE

Šiame darbe nagrinėjamas civilinio proceso ir taikinamojo tarpininkavimo procedūros civiliniuose ginčiuose santykis Lietuvoje. Pagrindinis dėmesys sutelkiamas į civilinio proceso ir taikinamojo tarpininkavimo tarpusavio santykio modelius tokius kaip: teismo taikinamojo tarpininkavimo modelis, neteismo taikinamojo tarpininkavimo modelis, nukreipiamojo taikinamojo tarpininkavimo modelis.

Taip pat darbe lyginami civilinio proceso bei taikinamojo tarpininkavimo procedūros civiliniuose ginčiuose pagrindiniai principai, ieškoma jų panašumų skirtumų, tiriama kaip principai lemia nagrinjamų ginčų sprendimo procesų veikimą.

Darbe taip pat siekiama nustatyti ar tam tikros ginčo savybės turi įtakos tam, kuris ginčo sprendimo būdas gali būti labiau tinkamas jo išsprendimui.

Raktiniai žodžiai: Civilinis procesas, taikinamasis tarpininkavimas, mediacija, modeliai, principai, santykis, palyginimas, konfliktai, AGS, sutaukinimas.

SUMMARY

RELATION BETWEEN CIVIL PROCESS AND MEDIATION IN LITHUANIA

This thesis is analyzing relation between civil process and mediation in Lithuania. The main focus is on models of relation between civil process and mediation such as: in court mediation, out of court mediation, diverted mediation.

The thesis also puts main principles of civil process and mediation in comparison, analyses similarities, differences and how the principles influence the way process works.

Also this thesis researches if some particular forms of conflicts can be more suitable to specific dispute resolution methods.

Key words: mediation, civil process, litigation, ADR, models, principles, relation, comparison, conciliation.